

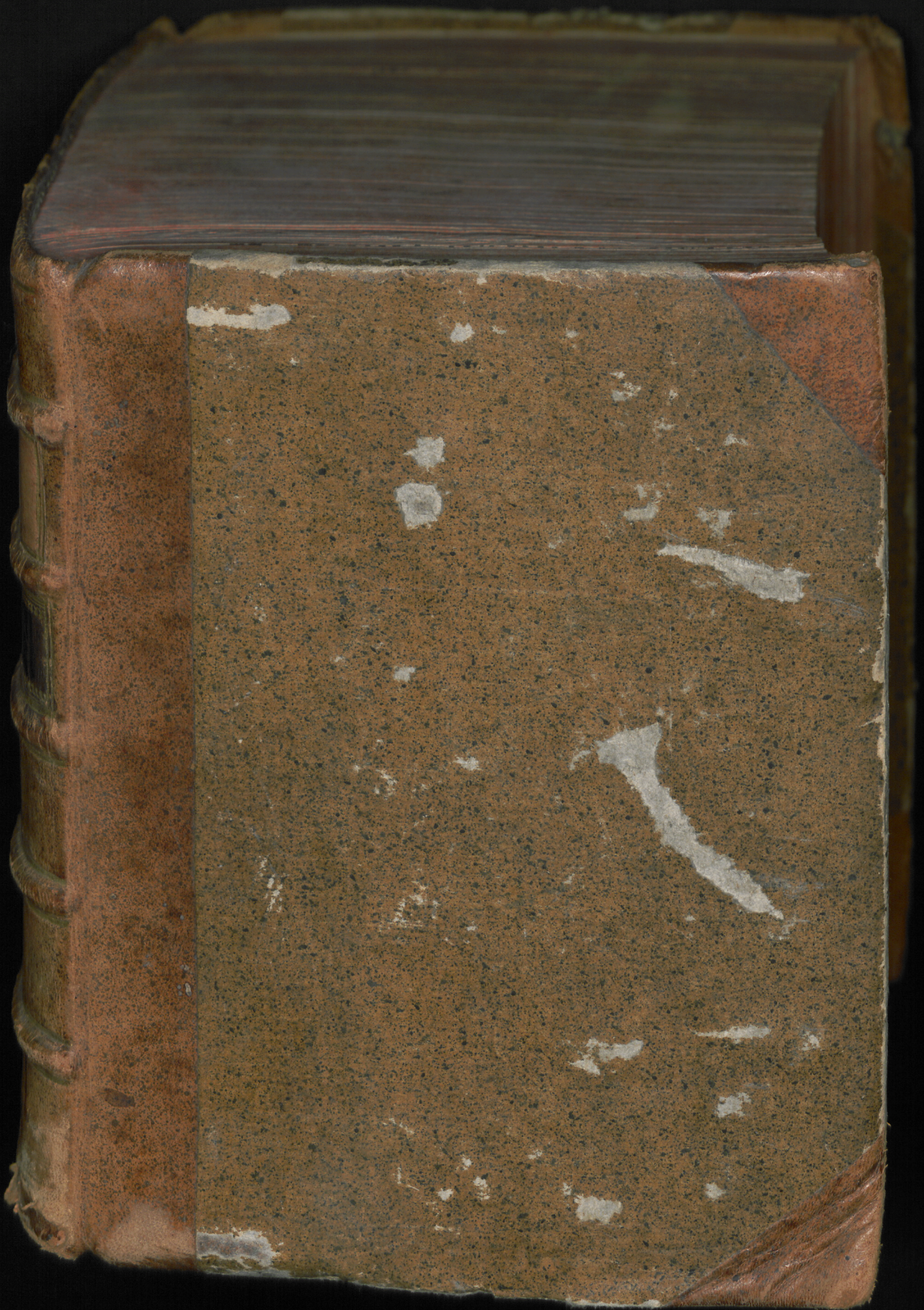
Differentias Ivris Romani Et Germanici In Vsvis : Praecipve Ultra Altervm Tantvm

Halae Salicae: Typis Ioh. Christ. Grvnerti, 1740

<https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1782068953>

Druck Freier Zugang

V^o 2 (73.)

1. J...
Sta...
ca...
2. ...
3. di...
4. de...
5. Di...
6. We...
7. Lu...
8. P...
9. He...
10. K...
11. Ho...
12. P...
13. Ge...
14. To...
15. P...
16. H...
17. Cr...
18. C...
19. P...
20. P...
21. P...
22. G...
23. C...
24. G...
25. H...
26. W...
27. W...
28. C...
29. H...
30. S...
31. F...
32. H...
33. H...
34. W...

1. Joxstätt: per verba ehliche männliche Leibeserben in dispositione testamentaria lineam descendentium masculinam intelligi, consequenter eatenus fideicommissum familiae perpetuum introduci.
2. Albinus de jure alluvionum.
3. Linocien de jure aedificandi in suo
4. Dyncker de cautione usufructuaria.
5. Olearius de universitate usufructuaria.
6. Wernher ad l. 1. ff de usu et usufructu per legatum datur, seu num servitus personalis in servitute reali nobis competente alteri recte constituitur?
7. Ludewig differentiae juris. R. d. G. in usuvis praecipue ultra alterum tantum.
8. Behmii consultatio juridica super casu quodam usurario.
9. Henne de usurarum centesimalium usu hodierno in casibus jure Romano expressis.
10. Kengel de jure praediorum urbanorum et Rusticorum.
11. Hommel de servitutis per pactum constitutione.
12. Rivinus de servitute necessaria.
13. Gerhard de servitutibus in faciendis consisten tibus.
14. Joesser de servitute rustica agrorum incultorum culturam prohibente.
15. Rivinus de fideicommissis.
16. Strus de operarum locatione et conductione.
17. Crell. Stititidum altius tolli posse, etiam cum damno servientis. ad l. 20 § 5 de servit. praedi. urban.
18. Crell. Servitutum altius tollendi in usucapione libertatis consistere.
19. Rivinus de aequali jure dominantis et servientis praedii, si parvae non sufficiant.
20. Rivinus de testamento surdi et muti natura talis valido
21. Brummer. utrum testamenta parturientium inter cetera Jesus sequi oris jura sint vel esse debeant privilegiata?
22. Conradi de modo servando in legatorum piarum interpretatione.
23. Conradi utrum in legato ad pias causas cesset saliditas?
24. Gebauer de optione vel electione legata.
25. Wahl de receptione juris Romani ejusq. valore in Germania.
26. Wernher de legato pecuniae.
27. Koenig de jure accrescendi in legatis.
28. Crell quomodo legatum nuda voluntate adimatur.
29. Sieber selecta fideicommissorum familiae capita.
30. 31. Conradi de pacto fiducia, exorbitatio l. d. 2.
32. Thomafius de obligatione ex promissione rei incertae.
33. Koenig de parentibus inter liberos disponentibus eorumq. jure.
34. Wildvogel de divisione parentum inter liberos.

35. Krieger de testamento coram parochio et duobus testibus.
36. Sturm de testamento tempore pestis condito.
37. Thomalinus de vera origine, natura, progressu et interitu iudiciorum
westphalicorum.
38. Wilczog de aeternitate principum ad Nov. 9.
39. Alig de iudicium circa torturam excedentium emenda.
40. Wilczogel de praeparata principis subtilitate.
41. Luch de observantia statutorum municipalium in municipiis non probatis.
42. Ide de usu attestatorum in defensione inquisiti.
43. Bohmer de observantia ecclesiastica.
44. Klein de invito.
45. Radov. de instrumentis.
46. Schöne de iudiciis moratorum.
47. Rhetius de iure retractus gentilitii seu consanguinitatis.
48. Holmann de naturalibus dominia rerum acquirendi modis.
49. Lemboke omnia prius experiri ~~et~~ verbis quam armis sapientem deest.
50. Deinlin de ordine quorundam creditorum peculiani in concursu, ad
Iul. Hamburg. P. 2. Tit. 5.
51. S. Stryck de iure principis subterraneo.
52. S. Stryck de iure papali principum evangelicorum.
53. B. G. Struv. Struvius non errans. seu vindictio assertio nuno Struvianorum
contra Antonii a Nava opiniones in tractatu de concursu creditorum
54. Pinck de speculo Saxonico fonte juris Saxonici communis.
55. Schwarzkopf de vindicta privata.
56. Beck de solenni fractionis baculi ritu in exequenda supplicii extremi
sententia.

7.
DIFFERENTIAS IVRIS
ROMANI ET GERMANICI

IN

V S V R I S

PRAECIPVE

VLTRA ALTERVM TANTVM

PRAESIDE

IOAN. PETRO DE LVDEWIG

FRIDERICIANAE CANCELLARIO PERPETVO

REGIS CONSILIARIO INTIMO ET MAGDEBVRGICI

REGIMINIS AC CONSISTORII

ORDINIS IVRECONSVLTORVM PRAESIDE

ATQVE AERARII PAVPERVM DIRECTORE

DOMINO IN BENDORF, PRAEZ ET GATTERSTAEDT

PRO DOCTORIS IVRE ET DIGNI-
TATE CAPESSENDA

CONSENSV AMPLISSIMI ICTORVM ORDINIS
IN FRIDERICIANA

RESPONDEBIT

HENRICVS AVGVSTVS ROSENBACH

GRIMMA - MISNENSIS.

DIE XI. MENSIS APRIL. clo lccc xxxx.

H. L. Q. S.

HALAE SALICAE,

TYPIS IOH. CHRIST. GRVNERTI, ACAD. TYPOGR.

(7)

DIFFERENTIAS IURIS
ROMANI ET GERMANICI
IN
VSVS IURIS
PRÆCIPUE
IN TERRA ALTIORVM TANTVM
PRÆCIPUE
IOHANNES PETRO DE LADEWIG
FRIDERICIANÆ CANCELLARIO IURIS
REGIS CONSILIARIO INTIMO ET MAREBERGICI
REGIMINIS AC CONSISTORII
ORDINIS IURISCONSULTORVM PRÆSEDITE
ADITE ABBATIS RAVENNE DIRECTORIS
DOMINO IN LENDORT, PRÆSIDI ET GALLESBERGEDI
PRO DOCTORIS IURE ET DIGNI-
TATE CAPESSENDA
CONSILII IMPERIALIS IURORVM ORDINIS
IN FRIDERICIANA
RESPONDENT
HENRICVS AVGVSTVS ROSENBRACH
GRIMMA - MISENENSIS
DIE XI MENSIS APRILIS MDCCCLXXX

C 29

DIFFERENTIAE IVRIS
 ROMANI ET GERMANICI
 IN
 VSVRIS
 MAXIME VLTRA ALTERVM TANTVM.

DIFFERENTIA I.

Verborum *usurae* & *foenoris* in Germanica
 lingua vsus.

Ure Romano differt FOENVS ab VSVRA, uti res
 foecunda a sterili; quod a *foetu* prouene-
 rit *foenus* (1); contra autem *usura* a sim-
 plice *usu* (2). Licet postea utrumque
 uerbum factum sit synonymum (3). Iure
 Germanico in uernacula *wuchern* dicimus pro, *fertile* &
 foecundum esse (4); *Zinsen* autem idem est, quam *cen-*
sus Latio (5). Etiam *Nenten* nobis in usu; quibus re-
 spondent in Latio *reditus* (6). Verum significatus is
 horum uerborum est ueteri aevo. Nam Seculo XV.
 interpretes sacri codicis ante Lutherum *foenus* genera-
 tim reddiderunt *Gesuch*, satis inepte (7), mutuare, *cum*
requisito aut *quaestu*. Vnde tamen non leuis coniectura
 est, *foenus* Germanis nequidem nomine cognitum fuisse
 olim.

DISCRIMINA
 foenoris &
 usurae.

In uernacula
 Wucher,
 Zinsen,
 Nenten.

DEMONSTRATIO.

Etyma
foenoris a
foetu.

(1) S. Pomp. FESTI est haec etymologia: FOENVS & foenebris
lex a FOETV dicta; quod crediti nummi alios PARIANT. Vt
apud Graecos eadem res τόκος dicitur. FOENVM quoque pra-
torum causa est adpellatum. Corn. FRONTONI probatur idem;
mutuum sine usuris; fœnus cum usuris. Unde & FOENVS
dictum est, ut graece τόκος, quasi PARTVS mutui Plaut.
in Afin. Frustra igitur ludit ISIDORVS lib. XVII. de re rust.
c. 9 Fœnum dictum, quod eo flamma nutritur. Quis enim
flamma est. Disquirat porro PRISCIANVS lib. VI. sub finem
pag. 721. an fœnus FOENORIS dicendum cum IUVENALE?
Quod tamen antiqui FOENERIS, unde & fœneor & fœneorator.

Vsurae ab
utendo.

(2) Terentius VARRO lib. IV. p. 30. usura cum accederet ad sor-
tem, ex vsu vsura dicta, ut fors, quod suum sit sorte. Pu-
tat, quod una sit cum sorte, usors. Sed expeditior PRISCI-
ANVS libr. IX. p. 923. ut armatus & armatura; scriptus & scrip-
tura: sic ab vsu quoque usura factum.

Vsura sine
foenore.

(3) Mansit tamen unum altero significantius. Vt enim usura
etiam pro simplice vsu, quo vite usuram dicimus: ita fœnus
requirit semper fœtum seu lucrum & incrementum. Viti-
um quo gravius est & maius, quemadmodum in pecunia tra-
iectitia; ideo fœnus traiectionis frequentius dicimus, quam
traiectionis usuram. Quod ultima hæc vox lenior esset mi-
garetque improbum fœnus. Adiuuat forte coniecturam for-
mula TACITI de M. G. c. 26. fœnus agitare & in usuras exten-
dere, ignotum. Quis enim dubitauerit, mutuo dedisse & ac-
cepisse quandoque Germanos fungibilia, quod autor dicit usi-
ras pro usu rei. Sed ad fœnus illos negat, easdem usuras ex-
tendisse. Usura fuerat, iudicio eius, sine fœnore in Germania;
id est, usura gratuita. Quod interpretum uidit nemo.

Nova Ta-
citi expli-
catio.

(4) Etiam in rerum naturalium incrementis hoc uerbo usi sunt
ueteres Germani. De arbore aut planta dixerunt, das Kraut
oder der Baum wuchert gut, id est, crescit capitque fer-
tuum incrementa. Veteres Germani dixerunt Wuachar, fer-
tilis

Wuachar
Wucher,
Wachar
idem
quam

illis, contracte Venedi **Lichwa**, quasi **Leihwachtar**, [mea
 opinionione, a **wachsen**, inde a **wuchse**, **Unwachtar**. Quod utrum-
 que reperitur in ueteris linguae reliquiis apud OTFRIDVM,
 NOTKERVM, WILLERAMVM, aliosque. Quorum loca congef-
 sit SCILTERVS in *glossario teuton.* u. *uwachtar*, *uuuocher*, fructus
 & *uuuckerungo* usura. Interpretes sacri codicis ante Luth-
 erum **Wucher** accipiunt sine discrimine de fructu. DEUTER.
 XXVIII. **der Wucher deines Leibs der ist gesegnet, und**
der Wucher deines Landes und der Wucher deiner
Vieh, und die Herte deiner Schwach und die Stell
deiner Schaf, cerera. Foenus autem reddunt iidem DEUT.
 XXIII. **Nit leich deinem Bruder da dem Besuch, noch**
traide, noch ein ander Ding: Wann den Fremden.

Wachsen.

Wucher

(5) Poterunt **Zinsen** uocis origines requiri a lingua Germanica
 ideo: quod frequentius & uberius ibi illa sit, quam in ipso
 Latio *ensus*. Praesertim quod **Zyff** Veneda lingua idem fe-
 re sit. Vnde in Marchia **Zise** nomen, id est, census coquen-
 dae cereuisiae. Diuersus a uocabulo **Accise**, qui & census
 nouellus est & omnis generis *consumtibilium*. Dicimus in
 nomine **Zinsen**, **Geldzinsen**, **Fruchtzinsen**, **Sackzinsen**,
Blutzinsen, **Erbzinsen**, **ablößliche**, **unablößliche Zinsen**;
 imo **verzinsen**. Quamuis ille significatus, quo *foenus* quo-
 que reddere hodie solet, ueteri aeuo, sit ignotus. Vnde fa-
 cilis est coniectura; quoniam nomen nobis proprium defuit,
 quod etiam *foenoris* ipsius nullus fuerit usus in Germania olim.

A censu
Zinsen.

(6) Breuiter OEF. FERRARIUS in *origin. Lingu. Ital.* pag. 248
Renda, **rendita**, **redditus** siue **reditus**. Galli **rentae**, Hisp.
renta & **arrentar**, tam **locare**, quam **conducere**. Galli item
arrenter, **locare**. Quemadmodum uero ipsi etiam Germani
 uerbum **leihen** dicunt & de mutuando & de locando: sic
 etiam re ipsa mutuuum sub *usura* est *elocatio pecuniae* pro
 temporaria mercede. Licet enim *pecuniae dominium* trans-
 feratur; retinet tamen creditor *dominium summae*. Quo-
 niam uulgi etiam sermone dicimus; **Wer von dem andern**
leiht

Renten
idem
quam
reddere.

A 2

leiher, wird dessen Knecht; conductor seruus est locatoris.
 In uernacula vulgi sermone dicimus: von Renten leben;
 usuris uiuere; Geld auf Renten austhun; foenerari.
 Inde uitalitium nobis Leibrenten. Illud ambiguum: Rent
 ton, respondere, reddere num apud OTFRIDVM lib. V. c. 19.
 congruum sit uerbo Renten?

Gesuche,
 foenoris
 synony-
 mum olim.

(7) Pater hoc Germanica ex bibliorum uersione ante Lutherum.
 DEUTER. XXIII. Wann deinem Bruder, dem leich an
 Gesuche das, das er bedarfe. Et PSALM XIII. der nit
 gab sein Gut zu dem Gesuche, der wird nit beargtewig
 lich; LUTHERVS: der sein Gut nicht auf Bucher
 gibt, der wird wohl bleiben. Vnde facile est ad intel-
 ligendum: Seculo XV. foenus in uernacula dictum Gesuch;
 Wucher autem in bono sensu fructum audiuisse. Qua et-
 iam formula usus est LOBWASSER in Ps. XV. non rhythmici ergo
 neque Gallici poetae aemulatione; sed ueteris linguae imi-
 tatione. Quae forte idem creditum, quam Gesuch. Sed
 in uersione sacri codicis exulat uerbum, quaeustus. Nam &
 Gallis deest in sua lingua uerbum, quo expriment foenus, ut,
 mutuare a Latio, illos oportuerit, usure, usurier, interets, cetera.

DIFFERENTIA II.

Usurarum causae commercia?

Iure Romano foenoris usus fuerat, omni aevo, frequentis-
 simus; uti aeris & commerciorum (1). Germanis ue-
 ro ultima quemadmodum defuerunt; ita quoque pri-
 mum ignotum & fungibilium rerum usura sine foenore,
 iure Germanico (2). Non Romano; ne hic quidem (3).

DEMONSTRATIO.

(1) Quod adfirmavit TACITVS lib. VI. annal. c. 16. his uerbis:
 Sane VETVS urbi FOENEBRE malum & seditionum discordi-
 arum.

Verustas

arumque creberrima causa: eoque cohibebatur ANTIQVIS quo-
 que & minus corruptis moribus. Nam primo VII. TABVLIS usurarum
 sanctum: ne quis VNCIARIO FOENERE AMPLIVS exerceret. ROMAE.
 Cum antea, ex LIBIDINE locupletium, agitaretur. Vnciarium
 autem foenus, quis annum dixerit? Cum menstruum ita indi-
 cari suadeat diuisio assis in uncias duodecim, uti anni in duode-
 cim menses. Licet & SIGONIVS & Anton. AVGVSTINVS con-
 tendant ex aduerso.

(2) Locus satis est vexatus, quem recitabimus primo; deinde Germanis
 tenebras philologorum dispellemus. TACITI uerba de M. G. usurae
 c. 26. sunt haec; FOENVS agitare & in VSVRAS extendere, igno- ignota.
 tum. Ideoque magis SERVATVR, quam si VETITVM esset. Tria
 hic desidero in doctissimis ceteroquin interpretibus. Primo
 quidem, quod vitii aliquid in hac scriptura esse, perhibeant
 substituuntque pro, seruatvr, spernitur aut spernatur, cum
 Lipsio aut auersantur cum SALMASIO. Nam respicit hic Ta- Tacitus
 citus ad morem, quo foenus Germani non extendant in usu- noue ex-
 ras. Adeoque hunc morem illi magis seruant; quam si veti- plicatus,
 tum hoc esset lege. Deinde quod haereant in uerbo, igno-
 tum. Quasi Germani ignorauerint, agitare foenus. Non exentis
 enim ignorantia hic causa est; sed morum integritas, aliena Lippii, Sal-
 a turpi lucro. Eodem errore peccant etiam commentatores masii sco-
 illi; qui in cap. 19. uerbisque; nullum testamentum, expro- pulis.
 brant Germanis testandi nescientiam. Cum gentilitia succes-
 sio in causa fuerit, quam migrare, nefas fuerat Germanis, ulti-
 maque uoluntate heredes instituere extra gentilitatis propin-
 quitatem. Tandem ignotum hic idem est, quam non usita- Germanis
 tum aut a moribus alienum. Quod autem Germani usuras usurae sine
 fungibilium rerum saepe exercuerint, uerum sine foenore, il- foenore.
 lud in differentiae I. not. 3. iam aduertimus. Taceo, quod
 foenoris agitatio in pecuniae mutuo facta plurimum; sed Ger-
 manis auri & argenti usus negatus fere cap. 5. imo non pecu-
 nia eos emisse, uerum simplicius & antiquius PERMVTATIONE
 mercum usos esse, testatur idem autor ibidem.

Foenus in aere. (3) Licet enim *foenus AERIS* tantum *accessio* dicatur in *l. 24. D. de praescript. verb.* poterat tamen *olei* quoque *uini* *frumenti* *accessio* requiri & *foenus* agitari, uti indulgent hoc *l. 12. C. de usuris.* Quod incrustatum plerumque uerbo *accessionis* uel *incrementi* sigillatim, ut recte obseruat SALMASIVS *de usuris c. 20.* In uernacula dicimus: *übermaß, aufmaß.* Ut causas eum redarguendi non habeat NOODT *lib. I. de usur. c. 2.* Quem certe innumera autorum praesertim ecclesiae patrum fugissent, nisi eorum allegatione praeciuisset insignis ille polyhistor.

DIFFERENTIA III.

Iure diuino num *usurae* damnatae?

Iura Romana MOSIS & CHRISTI (1) de *usuris*, praecepta ita acceperunt, ut crederent legislatores christiani, *modicas usuras* ideo nemini interdictas (2); eadem iuris fiducia usi sunt, in indulgendis *usuris*, WESTGOTHI (3): contra autem in *iure Germanico* pontificia statim decreta *usuras* damnarunt neque ibi illae unquam factae sunt legitimae (4).

DEMONSTRATIO.

USURAE interdictae in testamento utroque. (1) Loca testatissima sunt EXODI XXII, 25. ne *foenus* agites in populo Dei; aduersus *fratrem* Israelitam LEUIT. XX, 36. idque siue in *pecunia* fiat siue in alia re *fungibili* DEUTER. XXIII, 19. idque sub *promissione* uitae aeternae PSALM. XV, 5. ac *fortunarum* huius aetui IEREM. XV, 10. u. Pietatis insigne genus EZECH. XVIII, 8. Cuius tamen transgressores Israelitae, querelas mouente eodem EZECH. XXII, 12. Et in nouo foedere LVCAE VI, 34. 35. Licet ipse seruator *usurarios* adprobet in parabola LVCAE XIX, 23. Quamuis autem *Iudaicae* reipublicae instituta a coetibus christianorum, toto orbe dispersis, sint alienissima: in ecclesia tamen & doctores & pontifices ipsi

coe-

coelum & terram negarunt illis, qui *mutui* dati causa, accipere audeant usuras. Plenissima dirarum sunt & DECRETA in *distinct. XLVII. & causa XIV. quaest. 3. 4. 5.* Quae loca auctoritate conspicua sunt *conciliorum, sanctorum patrum, AVGVSTINI, HIERONYMI, GREGORII M, AMBROSII* atque DECRETALES *lib. V. tit. 19. qui est de usuris.*

In CANONICO decretis & decretalibus.

(2) Illud omnino meretur imis sensibus notari; quod, lege quamvis diuina obstante & ecclesiae antistitibus usuras damnantibus in christiano orbe uniuerso: nihilominus *usuras legibus* munuerint latores christiani in IVRIS CORPORE. Nam & *D. lib. XXII. tit. 1. & C. lib. IV. tit. 32. de usuris* agunt ipseque IVSTINIANVS modum *usurarum* fecit legitimum, constitutionibus scriptis foeneratoribus sigillatim in *l. 26. 27. C. de usur.* atque in *Novella 121. 138. 169.* Vnde fidenter coniector; ad patrum ecclesiae decreta siue in conciliis promulgata siue facta priuatim, parum aut nihil in republica attendisse imperatores christianos.

Sed munitae LEGIRVS Latii.

(3) IN LEGIB. WESTGOTHICIS usurarum diligens non solum commemoratio; sed etiam definitio legitimae summae. Vtpote in *lib. V. tit. 5. qui de comendatu & commodatis* est inscriptus, modus usurarum descriptus est uerbatim. Commodatum, uti in uernacula nostra *leihen, & gratuita usura* comprehenditur & illa, quae fit cum foenore. *Lex IV. est haec: si quis pecuniam sub conditione* (meus codex membranaceus, sub cautrone, habet) *susceperit, daturus usuras, si, per casum, pecunia perierit, non culpa aut negligentia debitoris, ille, qui pecuniam commodauerit, solam pecuniae summam recipiat & non requirat vsuras.* Quod cesset eo casu interesse debitoris. Deinde in *lege VIII. si quicumque pecuniam commodauerit ad vsuram, non plus per annum, quam TRES SILIQVAS de uno SOLIDO* possit vsuras. *Si tamen fuerit unde detur. Sed de SOLIDIS OCTO NONVM solidum* creditori exsoluat. Quod si CAUTIONEM, ultra hunc modum, creditor extorserit, *conditio contra leges inserta* (in meo CODICE MSCTO incerta legitur)

In WESTGOTHICIS LL. pariter iustae.

non valeat. Et, quae CAVTAE fuerant (in meo CODICE incau-
tae dicitur) in nullo soluantur usurae. Porro in lege IX.
Quicumque FRUGES aridas & humidus id est vinum & oleum vel
quodcumque annonae genus (meus codex vel triticum addit) al-
teri commodauerit, TERTIAM partem accipiat. Id est, ultra
DVOS modios, TERTIVM reddat. Quam legem ad solas FRU-
GES praecipimus pertinere. Vnde patet, quod Gothi, licet
christiani, usuras habuerint legitimas. Ceterum ex his spe-
ciminibus patet, quam frequens in meo codice sit uarietas
scripturae. Vtilissimo ideo, qui conferatur cum editis harum
legum exemplis.

In CAPITV-
LARIBVS
prohibitae
Germanis,

(4) Praelucet hic CAPITVLARIA Regum Francorum. In lib. 1.
in LEGE V. In CONCILIO seu in DECRETIS papae Leonis nec
non in CANONIBVS apostolorum, sicut & in LEGE ipse DOMINVS
praecipit: omnino omnibus interdictum est, ad usuram aliquid
dare. Porro in LEGE 130. iustum foenus est, qui amplius non
requirit, nisi quantum praestitit. Quod est foenus sine foetu.
Clarius in lib. V. LEGE 36. VSVRAM non solum CLERICI; sed nec
LAICI CHRISTIANI exigere debent. Quae leges dictae scriptae
que etiam Germanis a regibus Germaniae. Vnde alium de
legitimis usuris, apud maiores nostros, silentium. Ut adeo,
quod boni mores quondam fecerant in Germania, quod dif-
ferentia II. §. 2. TACITVS nobis aperuit; postea canones &
leges iusserint Francorum.

DIFFERENTIA IV.

De modo usurarum definito.

In iure Romano aliquando interdixerunt legumlatores
usuras omnino; quandoque emti uenditi contractum
in solo praediisque imperarunt, ut eo rarius opus esset
mutuo; demum usurarum modos, pro hominum diuersi-
tate, statuerunt varios (1) ac multiplices. Iure Germa-
nico,

nico, more ac integritate pristinae gentis, *usurae* nullo unquam tempore *indultrae* sunt aut habitae *legitimae*. Ne, quod omnes damnarent, illis statuerent modum. Itaque fulmina *canonum*, *foeneratoribus* intentata, eo facilius locum habuerunt sustinueruntque in *Germania*. Licet *ciuiles magistratus* cohiberent ab hac tabula manus; quam a sacris antistitibus, acriori iam stylo, uiderent scripta esse. *Foeneratoribus infamia inusta & mala cruce*, digna olim gehenna & inferno (2). Interim, *commercium cum extraneis & Italis maxime Germaniam fecerunt usurariam pariter, spretis ecclesiae diris ac dogmatibus*. Hinc principio *emporium quaedam modum usurarum definiuerunt* (3); quae secutae sunt aliae atque aliae ciuitates post. Nulla tamen *lege* extante in rempublicam uniuersam (4). Ne, quod sacra pagina damnat, ipsi, legibus dando modum, adprobare uiderentur.

DEMONSTRATIO.

- (1) Superat propemodum fidem, quam Romae fuerint usarii & multiplices legislatores in statuendo usurarum modo. Primo enim illud docet historia Romana, quod L. GENVTIVS foenoris agitationem omnem e republica proscripserit. Dubitanter LIVIVS lib. VII. c. 42, extremo: inuenio apud quosdam L. Genutium, tribunum plebis tulisse ad populum, NE FOENARE LICERET. Clarius loquitur TACITVS lib. VI. annal. c. 16. postremo uetita VERSVRA, alii usuram legere malunt, quod est perinde. Amplior est in his APPIANVS lib. I. de bell. ciuil. p. 382. dubito, an uerior. Videntur, inquit, ROMANI, sicut & GRAECI ABHORRUISSE A FOENORE. Quod ne PERSIS quidem placuit. Sed, quia ueteri iam more, foenus receptum, foeneratores id reposcebant iure suo. Mallet egomet GENVTIVS instituto, inepto satis & parum diuturno, id tribuere. Vnde enim

In I. R.

VSVRAS

1) sustulit
Genutius,noxie &
inepte

B

mutu-

2) pro
munusculo
indulfit
Seuerus.

Caesarea
pecunia
mutuata
gratis.

3) Coa-
ctio ad e-
mendum
immobilia.

4) usurae
ex libidine
credito-
rum,

5) modum
tandem

mutuum sine foenore; unde commercia sine mutuo; unde reipublicae sustentacula sine commerciis? Et, si pristinae Romanorum integritati hoc tribuendum, quid quaeso opus fuerat Genutii plebiscito? Opinabile magis est hoc: quod de *Alexandro SEVERO* narrat *LAMPRIDIUS cap. 26.* Senatores si FOENERARENTVR VSVRAS accipere primo VETVIT, nisi aliquid, muneris causa, acciperent, id est, ut ego arbitror, instar doni ob causam. Postea tamen, quod ipse intelligeret Caesar, minus id consultum fore reipublicae, iussit, ut in semisses acciperent donum, definita eius summa, munus autem, indefinitum ante, sustulit. Ne opus sit medica manu SALMASII. Aut quod de Caesare memorat *TACITVS annal. lib. V. c. 17.* tulit opem, dispo-
sposito per mensas millies sestertium factaque mutuandi copia SINE VSVRIS PER TRIENNIVM, si debitor populo in DVPLVMA praediis CAVISSET. Poterat enim hoc fieri, ad sedandum plebem, largitione principis idque ad breue tempus; uniuersum autem hoc iniungere hominibus opulentis perpetuo, illud idem erat, quam pecuniam in arca claudere otiosam & inopia aeris turbare rempublicam. Ad hanc igitur cauendam nouum consilium iniit *triberius, SVETONIO teste c. 48.* cum per senatus consultum sanxisset, ut FOENERATORES DVAS patrimonii PARTES in SOLO collocarent; debitores totidem aeris alieni statim soluerent. In uernacula: *sie solten zwey Drittel ihres Geldes an Landgüter legen*, ne scilicet, foenore cessante, pecuniam absconderent. Neque tamen ita consultum pauperibus: quanto enim quis obaeratiores esset, aegrius distrabatur, *TACITO autore lib. VI. annal. c. 17.* Vnde facile intelligitur sine foenore, quod supra scriptum, consistere non posse rempublicam. Quid ergo? cogitandum de modo statuendo usuris. Nam ante, ex libidine locupletium, foenus agitatum, sine modo & definita summa, narrante *TACITO lib. VI. c. 16.* Iste autem nodus pro ratione temporum & fortunarum uariis omnino fuit. Computatio instituta olim per menses, inde centesima usurae, id est, quouis mense centesima sortis pars. De-

Deinde per annum, numeratis, tamen duodecim unciis, nunc ^{acceptis} ^{ruat.} *deunces, dextantes, dodrantes, beses, septunces, semisses, quincunces, trientes, sextantes* placuerunt. Quod partim leges produnt, partim Romani auctores, quorum loca SALMASIVS in *libris de modo usurarum* plene congeffit digessitque, ut nemo desiderauerit spicilegium. Causae, ad intelligendum hanc instabilitatem, faciles sunt. Qui enim pauperulae plebi sua commendare studia uoluerant, illorum erat, usurarum modos deminuere aut, si fieri potuisset, proscribere illas ex Latio uniuerso: contra floruerant in diuitiis patriiici, si usuris locus ultra modum. Prudentissimi ergo illud egerunt, ut partis utriusque studia diuersa sustinerent aequilibrio, cauerentque inter nimium & parum excessus.

(2) Haud dubie *patriam* nostram, in *foenore* agitando, inuaserunt mores *Italorum*. Nam Germani, sua olim sorte contenti, parum aut nihil curarunt commercia cum peregrinis. Vnde etiam pecuniae apud illos usus fere nullus, quod *differentia II. nota I.* probatum. Deinde ante quam *urbes* in Germania conderenter, quod *seculo X.* euenit demum, uel luculento illud commendario ostendi in *opusculo, de opifice exule in pagis*, neque *mercatores*, neque *nundinae* neque *tabernae, officinae, merces* uenenum expositae fuerunt, ut adeo occasio fere nulla esset ad *mutuum* eiusque partum, *usuras*. Verum, cum urbium nostrarum originibus, *luxus* inuasi Germaniam & *foenoris* improbi uenenum. *Nobiles* enim, quibus olim in uicū cultuque illud suffecit placuitque, quod ipsi produxerant in suis praediis ac uillis; iam aliena bona, in urbium officinis exposita, inceperunt adperere, contrahere ideo mutuum, se suaque obaerare, stipulari foenus, emere pecunia, quod olim habuerant commutando. Serpsit hoc malum ultro citroque in patria, ut incolae urbium, serui & liberi olim, ditescerent & nobilitas in curtibus & pagis depauperaretur foenore, euerfis ita plurium familiarum & gentilitatum fortunis, decore & dignitate. Quo casu, qui nobilium su-

Iure Germ.
exulaue-
rant usurae.

Cognitae
usurae
cum emporiis.

Iudaeis in-
dultae.

Palliatæ
donando

imo con-
tractæ
palam,

idque im-
pune.

perſunt, plures ruunt præcipites etiam nunc. Cum enim, in tantis uſurarum odiis, illud daretur IUDÆIS, quaſi *hi non ſub lege eſſent, ut foenerarentur* quaquauerſum in orbe chriſtiano, quod FRIDERICVS I. imperator in *conſtitut. Siculis lib. I. tit. 6. lege 2.* prodidit; facile fuit mercatoribus, uti his foenoris improbi instrumentis, ad exhauriendum bonis Germanicam nobilitatem. Præterea reperio etiam illud; quod *mutuum contrahentes* creditoribus aliquid adſignauerunt, titulo *donationis* & iuris tegumento hoc, quod cuique liceret eſſe liberali. Speciminis loco habes *diploma 1298. in mediæ æui reliquiis tom. V. lib. 3. num. 6. p. 442.* Quid? quod magis eſt, licet damnatae fuerint uſurae, omni tempore, in *Germania, ſacra* maxime: innumera tamen mutui contractuum monumenta nos docent, & præſtitas olim *uſuras & promiſſas* uerbatim; nullo fere pudore aut poenarum metu. Exempla omnis fere æui, noſtris quoque *reliquiis* collatis, inſigni induſtria cullegit digeſſitque uir illuſtris & noſtri quondam ſubſellii, *Ioan. Gottfred. de MEIERN* in docto libro *von Rechtmäßigkeit des ſechſten Zinſthalers in Teuſchland.* Ne opus ſit firmare idem ulterius. Verum inde non ſequitur; *foenoris agitationem* præbauiſſe ullo unquam tempore Germaniam noſtram, quam ab hac macula credidi, ſemper fuiſſe alieniſſimam. Contra adfirmandum hoc: quod Germania dubitauerit, uſuris *ſtatuerè modum*, ne uel ita uiderentur, illas probare. In foro tamen ciuili *illas* non puniuerunt: quod crederent, hæc chriſtiani hominis officia, rectius in eccleſia dirigi ac coërceri cenſura ac *cura animarum, propoſitis alterius uitæ cruciatibus & negatione ſacramentorum & ſepulturæ in loco benedicto, cetera.* Quæ poenarum, uſurariis ſtatutarum, genera in ſacris *canonibus & conciliis; iuris eccleſiaſtici ac patrum decretis, ſigillatim, pro temporum & locorum diuerſitate, magno adparatu* recensuit uir illuſtris BOEHMERVS in *iure eccleſ. proteſtantium lib. V. tit. 20. quaest. de uſuris §. 18. & 46.*

(3) Poſt

(3) Post igitur, quam exulassent *usurae* a *Germania* nostra, tot se- In emporiis
culorum, inde a principis rei publicae, interuallis, *ciuitatum* & quibusdam
commerciorum in illis initia; Germanos hoc foenoris ueneno in- statutus mo-
 fecerunt & agitarunt, praesertim inter mercatores passim; spre- dus.
 ta ecclesiae disciplina & autoritate. Inde factum est, ut in *Ger-*
maniae emporiis quibusdam tam *Iudaeis*, quam *christianis* usu-
 rarum *modus* sit definitus, quem tamen alibi pactis & conuentio-
 nibus excefferunt contrahentes neque reperitur, ideo *poenas*
 sumtas a foeneratoribus. In primo genere exempla produxit
illustr. BOEHMERVS in *iure ecclesiastico lib. V. tit. 19. §. 27.* in ul-
 timo *illustris Dn. de MEIERN von Rechemäßigkeit des sechs-*
sten Zinsthalers p. XXV. p. 63. 64. 69. sqq.

(4) Quicquid fenserint alii de hac re, ego tamen MELANCHTHO- Ne quidem
 NIS narrationi fidem esse habendam, mihi omnino persuadeo. anno 1541.
 Nam interfuerat ipse, iussu principis sui, *comitiis imperialibus* Germaniae
 RATISBONAE an. 1541. ubi problema uentilatum: *utrum, bona* modus defini-
 conscientia, *possit lex ferri de MODO VSVRARVM?* Ratio dubi- tus usurarum.
 tandi obstiterat grauis: ne, quod DEVS *prohiberet, imperator,*
temperando ejus modum, probaret. Ab aliis atque aliis uaria
 ideo in medium prolata. Nostrum autem haec dubia ita respon-
 disse, constat: distinguendam de *peccatis* doctrinam a doctrina de
poenis in republica. Igitur pernegandum esse, quod *impera-*
tor probet eo ipso *usuras*; quod *modicas*, id est, *quincunces*
 non puniat. Idem etiam Iustinianum fecisse, consilio eodem.
 Qui licet *centesimas* habuerit impunes; tamen ideo nequic-
 quam adprobauerit *foenus* uel unciarum unius. Legi potest *episto-* Testis grauis
 la MELANCHTHONIS ex *autographo ad regem Daniae 1553. in tom. MELANCH-*
V. reliquiar. lib. II. num. 14. lectu utilissima. Unde facile est, THON 1553.
 ad plura intelligendum. Primo quidem, quod eo tempore
 nondum extiterit ulla lex de *modo usurarum* in *Germanico impe-*
rio; deinde quod *legislatoris* fuerit illa mens; ne *impunitas* tra-
 heretur ad *iustitiam* aut uirtutem: demum, ut hoc idem esset,
 siue *moram* traheret creditor siue obstrictus fuerit conuentione.

DIFFERENTIA V.

De usurarum temporis *mensura*.R. f. usurae
mensurae.

In *iure Romano* MENSTRVAE usurae fuerant in usu (1): quod in *iure Germanico* fieri non potuit uel ideo; quoniam illi *annum* dimidiarunt tantum, in *hibernum* tempus & *aestiuum*; *autumni* & *ueris*, multo magis *mensum* ignari omnino (2). Inde hodieque magis attenduntur, in *usurarum interuallis*, *NUNDINAE*, plerumque *semestris spatii* (3).

I. G. annuae
aut semestres.

DEMONSTRATIO.

Ex mensuris
usuris conse-
ctaria.I. G. cur an-
nus dimidia-
tus tantum?

Semestrium

(1) Illud quidem est manifestissimum: unde plurimis etiam dubitationibus accedit lumen. Principio *centesima* sortis pars non anni; sed *mensis* est unius. Deinde hinc computus rationum apud argentarios est *calendarum*. Porro *unciaria* usura hoc idem, quam *singulis mensibus*, una *uncia* de unciis centum. Aliaque plura tam ex legibus, quam classicis Latii autoribus intelliguntur, abunde expedita a MOLINAEO; SALMASIO; GRONOVIO; NOODTIO aliisque.

(2) Docet hoc TACITVS de M. G. c. 26. *annum ipsam non in totidem digerunt SPECIES. HIEMS, VER & AESTAS in bona ignorantur*. Dubito de tempore *uerno*. Cum enim *floribus* non ita abundet patria, uti Italiae regiones & calidiora quod *autumnus* Germanis *poma* aliaque obsonia adferat, maioris pretii, quam nostri climatis *fosculi*. Taceo, quod, *dimidiare annum*, sit *facilius*; quam *tripartire*. Accedit narratio EGINHARDI, quod demum, Caroli M. instituto & intelligere & nominare menses didicerint Germani.

(3) Est hoc institutum Germaniae fere proprium, ut *nundinae* seu *Missae*, *Messen*, annuatim celebrentur *bis* in quibusdam

em-

emporii. Causa eius rei mihi uidetur haec: quod minus *nundinarum* cura essent *itineria* per Germaniae prouincias, ob latrocinia *causae*.
 plura ante *pacem publicam*, aeterna demum lege statutam; cum ante esset illa temporis tantummodo definiti, in *trien-*
nium, *sexennium*, plus minusue. Ut adeo oporteret singu-
 laribus *privilegiis* munire peregrinatores, *nundinas* frequen-
 turos. Duplici sic poena dignus esset, qui uiolasset *nundi-*
narum hospitem. Quemadmodum autem *uernum & autumnale*
 tempus commodissimum uidebatur esse, itineribus in Germa-
 niam facientibus: sic etiam *duae* placuerunt *nundinae* tempore
 eodem. Idque in duabus Germaniae plagis uersus *orientem &*
occidentem, LIPSIAE & FRANCOVRTI: ut illuc se confer-
 re possint *Porussi, Russi, Boëmi, Hungari*: huc autem *Belgae,*
Galli, Angli, aliique populi his uicini. Scio, NVNDINA-
 RVM PRIVILEGIA indu ta etiam aliis extra hanc orbitam.
 Sed intellecta uolumus nostra de *nundinarum celebriorum* duo-
 bus emporiis. Quibus alia sunt celebria minus, licet iurium
 eorundem. HALA nostra *nundinarum uetustiora privilegia*
 habet, quam ipsa LIPSIA; uerum *primae* urbis bella in-
 testina inter *salinatores & alios* ciues ita deminuerunt publi-
 cam fidem, ut *ultima* cresceret ex ruina *primae*. Adde, quod
nundinarum anima sint *argentarii & mercatores*, domi ac foris,
 qui fidem habeant, in *credendo ac debendo*, ciuibus. His
 si caruerit urbs, exarescit *privilegiorum* uigor; nulla culpa lar-
 gitoris. Ceterum est hoc incredibile propemodum: quod ho-
 die in cortice haereant iudices; qui offenduntur uocabulo
Mess, quod negant aliis urbibus, qui *privilegio augustali* non
 sint munitae. Nam aliud est **Mess** in significato simplici; aliud
 in *curiali*. Ilud igitur porro non quid aliud uult, quam *mer-*
catum: ut ideo *privilegio firmatae nundinae* non simplices *missae,*
Messe audiant; uerum sigillatim *privilegiate Messe* uel **Mess**
Sreyheiten. Quo *privilegio* hodie quidem opus porro uix est;
 postquam *pax publica perpetuaria*, nostris in Germania *uis* se-
 curitas est procurata. Ne indigeamus nos hoc genere *privilegii*.
 Adeo-

Adeoque, re ipsa nundinae *Berolineses Missae* siue *Mess* dicuntur; licet, nostri aevi usu, uox sit p. u. o insolentior.

DIFFERENTIA VI.

Quid usuris ex mora & conuentione.

I. R. usurae
ex mora in b.
f. contracti-
bus.

I. G. cessant
pactorum &
contractuum
discrimina.

Formulae bo-
nae fidei &
stricti iuris.
Imo super-
sunt in foro
etiam nunc.

I. R. distin-
ctio mutui &
foenoris.

Iure Romano usurae in *bonae fidei* contractus ex mora de-
bentur; non in contractibus *stricti iuris*, neque in
mutuo. Vbi ne *pactum* quidem adiectum obligat; nisi
solennia accesserint uel uerborum, uti in *stipulatione* uel
litterarum, uti in *chirographo* (1). In iure Germanico, iq-
tuitu *usurarum*, nulla inter *bonae fidei* & *stricti iuris* contra-
ctus attenduntur *discrimina* (2): in utrisque enim mora pa-
rit usuras. Quid? quod in *bonae fidei* negotiis, emto lo-
catoque facilius usurae remittuntur; quam in ipso *mutuo*.
Licet utilitas huius distinctionis, dummodo illa recte in-
telligatur, *forensis* sit etiam nunc (3). Quod si rem truti-
na expenderit rectae rationis; ille, qui sibi *uerbis* aut *lit-
teris* ipse prospexit, non opus habet, iudicis in iudi-
cando *auxilio* & *arbitrio*, ex bona contrahentium fide,
quid addendum aut deminuendum sit. Acquiescit ille
potius pacti conuentique positis limitibus.

DEMONSTRATIO.

(1) In *mutuo usurario* duo sunt contractus. Vnus in *reddendo*
illud, quod est datum; alter in *fenore*, addito pro usu sortis.
Primum igitur mutuum dicitur *gratuitum*; alterum *foenerati-
uum*. In primo, quod nemo suum iactare praesumatur, re-
stitutio *mutuatae* summae est aequitatis naturalis, adeoque non
opus est uerbis aut litteris *re tradita*; licet obligatio ad *mutuan-
dum*, opus habeat alterutro, neque *conuentione* sola aut *pacto*
queat

queat perfici. Hunc *simplici mutui* contractum siue b. f. dixeris siue st. i. parum refert: *primum* adfirmare poteris, quoniam, ex *aequo & bono*, tantum, in quali & quanto reddendum, quantum est datum, nec minus quid neque deterius; *alterum* tuearis ideo, quod ad *mutuandum* nemo constringatur, nisi uel *stipulatione* uel *chirographo*, quae *stricti iuris* habentur. Ab hoc *mutuo* differt omnino *foenus*; seu conuentio, de *plus reddendo*, quam datum, id est, de soluendis praeterea *usuris*. Atque ad hoc non nisi *solemnibus uerbis* aut *litteris* se obligare posse debitorem, per *iura Romana*, facile potest intelligi. Quod *pac̄ta simplicia*, *dicis gratia*, non *serio* facta esse, uoluerint Romani quidem, ob eorundem *leuitatem & uolubilitatem* animi & linguae: nisi in conuentionibus *privilegiatis*. Quas dixerunt contractus *consensuales*, id est, ex *nudo pacto* aut *simplice conuentione*, obligatorios. Quo ipso clarum est, *foeneratitium mutuum* semper esse *stricti iuris*, id est, *uerborum* aut *litterarum* solemnibus tantum perficiendum; nec quicquam sola ac simplice conuentione. Ratio alia esse non potest singularis, quam haec, quoniam *mutuum* esse debeat credaturque *gratuitum*; *foenoris* igitur accessio *nouus* contractus *foeneratitius*. Qui, cum odii sit plenissimus, perficiendus ideo praescriptis *uerborum* aut *litterarum* solemnibus. Contra in emto uendito, locato conductoque cum contractus ipse b. f. sit, etiam adiectum eius naturae *pactum*; imo si adiectum nihil, tamen *bona fide*, ob *moram* a debitore contractam, damnandum eum esse, ad *creditorum* faciendum indemnem, *iudicis officio*, arbitrario forte.

(2) Agnoscunt hoc *scholae & curiae* in *Germania*. Sed eius *I. G. quincunces* tam *morae* statuit, quam *conuentioni*. *differentiae iurium Latii & Germaniae* indicandae causae. *Principio* enim in iure Germanico *usuris foeneratitiis* locus nullus fuit, quod superius *different. III. nota 4. & different. IV. not. 2.* scriptum probatumque; ut adeo omne in patria *foenus* exularet. Sed tamen *ius canonicum*, quantum *interest creditoris*, pecunia *mutuatae* usu *caruisse*, rationem habuit *aequissimam cap. 9. X. de arbitr. atque cap. un. X. de plus petit.* frustra que ab aliis *exsibi*.

Pacta de mutuando inuallida.

In foenore qui opus stipulatione?

Discrimina inter mutuum & foenus.

C

Apologia iuris de interesse

1) canonum,
2) Ebraeorum,

3) Recessuum imperii.

Sublatis discrimini-
bus I. R. in bonae
fidei aliisque
contractibus.

Historia iuris
usurarii

An. 1500.

An. 1530.

libilatam; cum christianae caritati admodum conforme sit, ne-
minem alteri uel damnum inferre, aut inde fieri locupletio-
rem. Quomodo etiam IUDAEI sacri codicis prohibitionem de *usuris*,
ab *Israelita* non accipiendis, ut *differ. III. n. 1.* uidimus felici-
ter pieque euitant; si quidem debitor aut soluat usuras aut iu-
ret, se cum pecunia nihil ucratum esse, de quo plenius in HAL-
LENSIBVS DIVINIS 1732. num. 12. p. 183. In his igitur amba-
gibus, quid facerent *Germani* in comitiis? MELANCHTHONE
meo teste, non adprobarunt usuras; sed *interesse mutuatitiae*
pecuniae reduxerunt ad modum, id est, ad *quincunces*. Ita
enim obuiam itum *periuriis*, de eo, quod *interfuerit*, pecu-
nia uel caruisse uel, illa *usum* esse. Cumque alibi atque alibi
commerciorum maior aut minor celebritas & frequentia, *quin-*
cuncibus suis ad patriam nostram respexerunt, uti tunc quidem
tempora fuerant taxando *quantitatem* eius *lucris*, quod Ger-
manus habere posset ex *usu pecuniae alienae*. Atque hoc, siue
quis ex *mora* ageret siue ex *conuentione*: siue *bonae fidei* actione
siue *stricti iuris*: siue ex eo quod *interest* siue ex *definita lege*:
siue *mutui conditione* siue *palliato mutuo*, *emto censu*: siue
esset siue *uniuersitas* aut *pium corpus*, cetera. Illud quidem ue-
rietate; quod docebit *historica* eorundem recensio. Anno
1500. in R. I. AVG. §. 31. von wacherlichen Contracten, quere-
lae tantum mouentur de *usuraria prauitate* sub *tegumento emti*
uenditi, cum *pacto de reluendo*. Sub quo etiam latuit *pactum*
antichreticum. Deswegen gebothen wird, darüber ziemli-
che Maafs und Ordnung zu machen und keine Gefahrlichkeit
darunter zu gestatten. Id est, *medica manu* opus esse; sed
medicinam cuique *magistratui* relinquendam. An. 1530. in
REFORM. POLIT. AVGVST. art. XXVI. in *usurarios Iudacos*
statuitur *poena exilii*; dagegen sich dieselbe mit ziemlicher
Handthierung und *Handarbeit* ernähren sollen. Quod *ite-*
rum sine ullo *successu*: quoniam *operas praestare christianis* &
reculent

recusent Iudaei & horreant christiani. *An. 1532. in R. I. RA- An. 1532.*
 TISPON. art. VIII. inscriptus quidem est: *von Polickey, wucher-*
lichen Contracten, Iudenwucher und Monopoliën, quae mala
eradicanda sint in omnibus Germaniae prouinciis. In quo in-
stituto si quis ordinum fuerit negligens cunctatorque, fisci im-
perialis ADVOCATVS aduersus eum excitatur. Prouocatur etiam
hic ad R. I. Coloniensem in argumento eodem, in quo tamen
nihil eius reperitur. An. 1541. in R. I. RATISPON. §. 76. 77.
repetitur idem, addita comminatione de aduocato fisci instruendo
aduersus legum harum contentores. Quod satis graue est,
in causa priuata. An. 1548. in REFORMATIONE POLITICA AV- An. 1548.
 GVST. art. XX. est quidem inscriptus: *von Iuden und ihrem*
Wucher, licet magis ille agat contra simulatos contractus & em-
tionem rei furtiuæ, quam mutuum & usuras. An. 1551. in R. I. An. 1551.
 AVGVSTANO §. 78. 79. cauetur: *ne Iudaei usuraria chirographa*
uendant christianis. Vtris que enim tum actio negatur aduersus
debitores, imo debito cadere oportet utrosque. Sed nihil ne-
que hic de usuris legimus; quod tamen nobis Melanchthon nar-
ravit, harum rerum consultor tum actorque in comitiis. Vnde
facile est ad credendum plus ibi decisum decretumque fuisse,
quam scriptum promulgatumque litteris. An. 1570. in R. I. An. 1570.
 SPIRENSI §. 83. denuo inculcatur: *ne camerae imperialis adfes-*
sores in dubium uocare permittant ea, quae aduersus VSVRAS in co-
mitiis DECRETA olim saepius. An. 1571. in R. I. SPIRENSI §. 36. An. 1571.
 repetita prohibitio, *in commutandis monetis exercere foenus, in*
uernacula, das eigennutzige wucherliche GESVCH (dubium an hoc
uerbum respiciat diff. I. not. 7.) das hochschedliche steigern und
auswechseln des Reichs-Müntzsorten. An. 1576. in R. I. Ratispon. An. 1576.
 §. 80. recoquitur idem. *An. 1577. ORDINAT. POLITICAE An. 1577.*
 FRANCOE. tit. XVII. iterum inscriptus est: *von wucherlichen*
Contracten. Summa eius capita sunt: in keiner Handlung,
auch NB. im Widerkauff mehr, als gebräuchliche fünf Gulden,
addito, wie gebräuchlich, zu nehmen. Vt adeo usu magis,
quam lege foenus indultum fuisse uideatur. Noue tamen poena
 hic

Poena quartae fortis.

An. 1648.

An. 1654.

Vbi quincunces de finitae uniuersim.

Venia comitialium suffragatorum in lubrico sermone.

hic dicta transgressoribus usurariis *amisso sortis quarta parte, den vierten Theil an seiner Hauptforderung verlobren*. Quieuit exinde diu *foeneratitia* historia; sed, bello tricennali finito; cum uniuersa fere Germania in aere esset alieno exhaustaque a milite peregrino, graue erat & litigiosum de *usuris* argumentum. Hinc an. 1648. PACE WESTPHAL. art. VIII. §. 5. his uerbis cautum: *De indaganda aliqua ratione & modo, acquitati conueniente, qui persecutiones actionum contra Debitores, ob BELLICAS calamitates, fortunis lapsos aut NIMIO USVRARVM cursu aggravatos; moderate terminari possit*. Sequitur hanc prouidentiam an. 1654. RECESSVS nouissimus §. 174; licet AVLICI iudicii & CAMERALIS uota & consilia, quae requirere ideo debuerat imperator, omnino desiderentur. Summa autem *comitalis decreti* est haec: *Anreichend der künftige Zinsß (usurae) und interesse (ne quis de hisce dubitaret, ex autoritae canonum), sollen von nun an, dieselbe seyn aus wiederkaufflichen Zinsen (quorsum referri etiam debet antichresis) oder vorgestreckten Anlehen (in mutuo) herrübrig und versprochen, (quo pertinent usurae conventionales), iedoch nach Anweisung der Reichs-Constitutionen (interpretatione si non authentica, tamen usuali) und weiter nichts, als fünf pro cento, alle und iede Iahren (licet ultra alterum tantum) in verglichenen Terminen unfehlbar bezahlet und, im Falle deß Saumsßals, auf bloße Vorzeigung der Obligation, per paratam executionem, verfahren werden*. Quod cum ita sit, frustra sunt, qui fingunt, actum hic tantum esse, de *usuris* ob moram, non uero ob conuentionem. Licet enim uerba sequantur ibi haec: *ausgenommen, was zwischen den Gläubiger und Schuldner allbereit verglichen ist*. Nam ultima uox, *verglichen*, respicit terminum solutionis; non autem indulget licentiam, requirendi *usuras*, si ita conuentum, ultra *quincunces*. Ceterum noli succensere *comitalibus* hisce *decretis*: quod non magis sint aperta, in definienda legitima *quincunce*. Nam neque olim neque postea tantum animi habuerunt comitiales suffragatores; obuiam ire iuri canonico; quod omnes

omnes usuras damnat neque tamen existmarunt, e refore, excipiendo *interesse*, causam dare tricis & periuriis. Igitur maluisse videntur cuiusque conscientiae relinquere rem ipsam; modo tamen definito illis, qui posthabeant canones, quod MELANCHTHON nos supra docuit *different. IV. not. 4.* Multo minus illi discrimina *Latii* inter *b. f.* atque *st. i.* contractus attendere poterant; ne uel in primo offenderent ad iuris canonici lapidem.

- (3) Est hodieque crux interpretum, quae *causa*, qui *finis* Romanorum in *bonae fidei* & *stricti iuris* contractuum *differentiis*? Causae discriminis iudiciorum b. f. & st. i.
 Alii putant, ad FORMVLAS hic respexisse Romanos, quas iudicibus pedaneis praescripserit praetor. Sed hoc nihil est dictum ideo, quoniam *causae* potius aperiendae sunt; quare praetor aliis *strictum ius* commendauerit; contra aliis *bonam contrahentium fidem*. Alii opinantur; a diuersis iudicibus rem Fictitiae.
 hanc requirendam; quorum alii dati sunt, ad iudicandum secundum *acta* probataque; alii ad *arbitrium*, uti cui que ex *aequo & bono* uideatur. Sed illud ipsum est, quod requirimus, *quare iudicia* hic *diuersa* instituerit praetor? Plures sibi persuadent, cessare hic rationem; quoniam potius inhaerendum sit numeris uerbisque *J. 28. 30. Instit. de action. commemoratis* dicendumque ita *Iustiniano placuisse*. Verum quis tribuerit hoc imperatori, quod maluerit hic *imperio* uti, quam *recta & idonea ratione*? Neque desunt, qui, *negotiorum* uel *antiquitate* uel *frequentia* nodum soluere uolunt, quasi haec tantummodo uouerint esse *bonae fidei*. Verum neque *temporum* interualla neque rerum *frequentia* conuertere debet *iuris* normam. Et quid saepius euenit; quam *paeta* uel *uerbis* uel *litteris* fieri: quae tamen nemo dixerit *bonae fidei*. Tum enim non quid *aequius melius* sit, est decidendum: sed quid *placuerit* partibus, unde nequit *index*, in ferendo sententiam, latum unguem discedere. Mea igitur opinione facile est, ad *Veram* intelligendum causas *bonae fidei iudicii & stricti iuris*. *Ubienim* actum in contractu sine *uerborum* aut *litterarum* schematibus; sed uniuersim, ut *aequius melius, schlechter Dinges auf Freu*

ex iure natu-
rae & Germa-
niae usu fo-
rensi.

Licet ius R.
deuiaverit
quandoque.

Treu und Glauben; ibi haud dubie *iudicem* oportet ex *aequitate & bonitate* iudicare: contra ubi, quid *fieri* debeat aut non, siue *stipulando* siue *scribendo*, cautum expressumque, ibi iudex adstrictus est, sequi pacta conuentaque neque integrum porro est, transilire *stateram* &, quod ipsi uisum est *aequius meliusue* pronuntiare. Quod cum ita sit, nemo iam dubitare potest; quare ius Romanum, *uerbales* &, ex causa eadem, *litterarios contractus stricti iuris* iudiciis uoluerit accensere. Atque hoc ipsum sana etiam *ratio* uult, *ius naturae* atque *Germaniae iudiciorum usus forensis*. Vnde porro liquet hoc; quod *emptio uenditio*, in quantum contractus ille perficitur solo ac simplice consensu, *bonae fidei* sit: uerum, si uel *stipulationis* aut *litterarum* formulae accesserint, in conuentiones transire *stricti iuris*. Quod thema nuperrime ex instituto sic respondimus in *DIRVNIS HALENSIBVS an. 1739. num. 45.* (*) Quod tamen si opposueris hic aliqua: illud tum doceri potest, quod plura hic enormia sint, ex arbitrio imperantium statuta, contra iuris ordinem. Quae enim constitutio esse potest insolentior hac, qua imperator in *l. un. C. de rei uxoriae act.* ex stipulatu actionem uxori indulget, sine stipulatione. Nobis illud est satis: aperuisse nos, in nostra indagatione, huius discriminis limpidissimum fontem; licet riuulis postea accesserint sordes,

DIFFERENTIA VII.

Num *usurae* ex mora *arbitrio* iudicis taxandae; aut lege uel *conuentione*?

In *iure Romano* *VSVRAE* ex mora *iudicis arbitrio* relinquuntur, ut ipsi uideatur, ex *more regionis* aut pro temporis (1) *ratione*. Imo attendendum aliquando id, quod

(*) Typographicum ibi mendum est p. 736. Nam *l. 91. §. 3. D. de V. O.* autoritate *CELSI* ita se habet: *Plerumque, PRAETEXTV AEQUITATIS* inter-

interest creditoris (2). In iure Germanico utrumque cessat. Quoniam hic quoque usurae legitimae dirimunt litem; ne opus sit, uel bonae fidei uel arbitrario iudicio (3).

DEMONSTRATIO.

(1) Clara est L. 1. pr. D. de usur. cum IUDICIO BONAE FIDEI disceptatur, arbitrio iudicis vsurarum modus ex MORE REGIONIS, ubi ex mora iudicis contractum est, constituitur. Quod uero additur: ita tamen, ut LEGI non offendat, id est, ne excedat legitimae usurae definitam summam: illud putant Iustinianos compilatores addidisse. Quoniam in l. 26. eos C. de usur. hoc, nouo instituto, inculcet IUSTINIANVS his uerbis: nec liceat iudici memoratam auferre taxationem, occasione consuetudinis, in regione obtinentis. Ubi imperator sibi hoc tribuit: quod ueterem duram & grauissimam usurarum MOLEM ad MEDIOCRITATEM deduxerit.

(2) Etiam IUSTINIANI haec prouidentia est, in l. un. C. de sententiis, quae pro eo, quod interest, proferuntur: ubi tria uult imperator, primo, ut iudex respiciat ad id, quod interest, si debitor sit in mora; deinde creditoris damnum non excedat duplum; denique si illud sit maius, clare illud doceatur, non inanium specie. Frustra sunt, qui hanc imperatoris prouidentiam uerbis impetunt ideo: quoniam illa mater foret tricarum & contentionum sine fine. Nam libido creditoris facile reprimi potest iudicis arbitrio; uti in aliis omnibus euenire solet causis; quae sunt bonae f. aut arbitrarii iudicii. Scio aliquem iureconsultum scripsisse: ex centum actionibus eius, quod interest, uix unicam aetori profuisse: sed contra sensit alter, pariter usu forensi doctus, quod ex centum creditoribus causa hac ceciderit uix unus & alter. Dixi sententiam egiomet quoque, ad leges eum Ebraeorum; tum sacrorum canonum in HALLENSIBVS DIVR- NIS 1732. num. XII. pag. 182.

(3) In iure Germanico enim non opus esse hic uel arbitrario uel bonae fidei iudicio, claris uerbis definit REC. IMP. nouissimus

oportere
fieri de
n. expre
taque ne
ipfi uil
a fit, n
ales & e
licis uol
uult, n
de por
ractus ill
uerum
, in co
rim ex
739. num
im doce
erantim
o esse po
oriae ill
ne. No
huius di
cefferant

S. TAXI

o relin
pro re
o id, q

S. D. A.
TY AR

ex mora stri-
cti iuris.

Inde discrimi-
na pri-
mum, alte-
rum, tertium,

quartum,

quintum,

simus 1654. §. 174. quae sunt haec: *Anreichend die künfrige ZINSS und INTERESSE (adeoque inter vsuras & illud, quod INTEREST, nullum fingi debet discrimen) sollen, von nun an, dieselbe, sie seyn, aus wiederkäufflichen Zinsen oder vorge-
strecktem Anlehen, herrührig und versprochen (CONVENTIONI igitur foeneratitiae hic locus nullus) weiter nichts, als fünf pro cento, alle und iede iahrend, bezahlet und, im Falle des Saumsfalls, (quod uerbum interesse MORAE respicit) wider den Schuldiger verfabren werden. Quod cum ita sit, in sententia ferenda, super vsuris, ex MORA debitis, stricti iuris iudicio est opus. Deinde idem hoc tenendum; licet conventionione partes hunc modum uelint excedere. Praeterea nulla inter contractus b. f. & st. i. differentia. Porro cum INTERESSE & usurae eodem loco censuque definitae sint: iudicis manus in utroque ligatae esse, uidentur. Adeoque & Ebraeorum & canonum atque ipsius iuris Romani autoritas circa id, quod interest, si non sublata prorsus; certe non leuiter concussa & conuulsa. Licet usus forensis, inter mercatores & argentarios praesertim, contrarius forte sit. Siquidem creditor damnum ex mora ei temere illatum, queat docere & iudici fidem facere. Num uero, uti L. 1. D. de usur. uult, mores regionis in usurarum quantitate respici debeant in Germanico imperio, pluribus uidetur dubium ualde. Mea opinione, cum ipse R. I. Ratisp. 1654. §. 170. agnoscat; principum imperii etiam hic attendendas constitutiones; uti verba se habent: Zum zweyten; demienigen ebenmäßig nachgelebet werden solle: Was Churfürsten und Stände in ihren territoriiis, nach deren, ihnen am besten bekannten Zustand, wie es in Credit-Sachen unter ihren Unterthanen und Burgern zu halten, verordnet oder weiter verordnen möchten: ego quidem non uideo causam idoneam ullam, ea de re etiamnunc dubitandi. Licet lubrici id iudicii in imperii tribunalibus sit: utrum ultra quincunces promissae usurae soluendae ideo, quod more regionis, id est, lege prouinciali, semisses, septunces aut besses sint adprobatae.*

DIFFE.

DIFFERENTIA VIII.

Quid de usuris *specierum*?

In iure Romano si quis mutuo dederit fruges, humidas uel arentes, licuerat *usuras* accipere, pro duobus modis tertium (1); in iure Germanico illud uidetur nimium, addeoque ne tum quidem licuerit excedere quincunces (2).

DEMONSTRATIO.

- (1) Clare & definite concepta l. 1. C. Theod. de usuris, uerbis, I. R. *usurae* quae sequuntur: quicumque FRUGES, indigentibus mutuas de-^{specierum}derint, *usurae nomine* TERTIAM partem superfluum consequantur, id est, ut, si summa crediti in DVOBUS modis fuerit, TERTIVM modium amplius consequantur. Quae lex ad solas FRUGES pertinet. Nam, pro pecunia, ultra centesimas creditor uetatur accipere. Licet autem correxerit hanc legem IUSTINIANVS in constitutione singulari, l. 26. §. 1. C. de usur. in SPECIERVM (frugum, olei, uini) foenori dationibus usque ad ^{Deinde cen-}centesimam solummodo licere stipulari nec eam excedere, licet ^{tesima-}VETERIBVS LEGIBVS hoc erat concessum. Frustra interim est ratio, quam HIERONYMVS in Ezech. lib. VI. c. 18. prodit: *dedi VNUM modium, qui satus fecit DECEM modios, non iustum est; ut medium MODIVM de meo PLUS accipiam?* Nam inanium specie laborant argutiolae, iuxta fruges, in aliis fungibilibus, utpote oleo, uino, cetera. Deinde quid si eueniat casus *sterilitatis*? Porro quid si debitor tale quid non ad *semen* spargendum; sed ad habendum *uictum* mutuauerit? Et si *lucrum* debitoris in causa tantarum usurarum: cur non idem habuerit locum in pecunia?

- (2) Illud est singulare; quod *Theodosianum codicem*, uti in aliis L. WEST-causis pluribus; sic etiam in hac secuti sunt WESTGOTHI. Co-GOTH ^{artia}dicis membranace: uerba recitauit superius in diff. II. not. 3. p. 7. ^{pariter.}

D

Verum

Quae I. G.
iniqua proxi-
tus.

Verum enimvero iniquissimum hoc esset, tolerare in patria nostra. Non solum ideo, quod ne quidem idonea ratio adpareat in ueteri Latio: sed etiam, quod Germaniae agri non ita foecundi sint, ut conferri queant cum fertilissima Italia. Quid? quod agricultura etiam nostra requirat maiores longe, quam isthic, impensas. Demum uti *Infinianea* apud nos regnat iurisprudencia, quae modum harum quoque usurarum reduxit ad centesimas: loco autem earundem solae *quincuncas* apud nos legitimae: sic nuper *VSRARIAE* prauitatis damnauimus *praefectum*, qui, in mutuando *fruges* (das Samenkorn), excessis hunc modum onerauitque hac mole agricolae.

DIFFERENTIA IX.

De usuris post rem iudicatam?

Iure Romano, post rem iudicatam, debitor, si moras traxerit in soluendo, ad duplicatas tenetur usuras, idque in poenam, quod non paruerit (1). In iure Germanico uti poena dupli cessat alias: ita hoc etiam casu debitor non habet, quod sibi metuat porro (2).

DEMONSTRATIO.

I. R. ex iudi-
cato duplices
usurae.

(1) Amplissima est *L. I. C. Theod. de usuris rei iudicatae* his uerbis concepta: qui, post IUDICII FINEM, exceptis duobus mensibus, MORAM adferent solutioni, in DVPLICIVM CENTESIMARVM conueniantur usuras. Vt, quia MALAE FIDEI POSSESSORES in fructus duplo conueniuntur; aequae MALAE FIDEI DEBITORES simile DAMNI periculum persequatur. Sed tamen CREDITOR moram CONTESTARI debet.

I. G. non est
dupli poena.

(2) Principio enim in iure Germanico, si quid pars deliquerit in iudicis auctoritatem, in poenam occurrit, non parti soluendam, sed iudici ipsi. Adeoque illi satis esse debet *executio sententiae*,

tiae, sumptibus debitoris morosi. Quod idem, in *malae fidei* possessore, pariter est repetendum. Illud uero, usu forensi receptum, quod eo casu currant *usurae* ultra alterum tantum.

DIFFERENTIA X.

De *usurarum* diuersitate, intuitu diuersitatis *creditorum*.

In *iure Romano*, pro respectu *personarum*, foenus exercitium, etiam diuersi fuerunt *usurarum modi* (1).
 Nam SENATORIBVS principio *interdictum*, foenerari (2);
 deinde *indultae* illis *usurae semisses*; post *trientes* tantum uiris ILLUSTRIBVS. Verum mercatoribus *besses* fuerunt licitae (3) atque in TRAECTITIA pecunia & mutuo SPECIERVM, *centesimae* (4). Hominibus uero aliis quibusque *interdictum*, stipulari *usuras* ultra *semisses* (5). Alia tamen poena non statuta, quam contractus nullitate (6).
 In *Germanico iure* principio ne quidem *principes & magnates* retinet pudor, foenus exercere (7). Deinde tenentur omnes imperii subditi eodem *usurarum modo*, *quincuncibus*; in quibus *provinciis*, quod in *quamplurimis* euenit, illae non *prolatae* sunt ad *semisses* (8). Sed *mercatoribus* concedi solent *besses* (9); imo in quibusdam *regionibus centesimae trapezitis & Iudaeis* (10). *Traiectitiae* pecuniae aut *nautico foeneri* nullus *modus* statutus: quod *periculorum genera* diuersa sint *immensa*que (11). Ut frustra sint *argutiae IUSTINIANI*.

DEMONSTRATIO.

(1) Spem fecerat, non expleuerat tamen *litteratissimus SALMASIVS*

D 2

IUSTINIANEA
 constitutio
 de usuris
 1) senatorum & illustrium
 2) mercatorum & opificum
 3) nantarum
 4) ceterorum
 sub nullitate poena.
 IVR GERM.
 in usuris
 1) principum
 2) subditorum
 3) mercatorum
 4) trapezitarum
 5) Iudaeorum
 6) in nautico foenore.

IVSTINIANVS:
usurarum
moderator.

I. R. usura-
riorum de-
decus,

Senatorum.

Illustrium &
superillu-
strium.

Negotiato-
rum.

SVS in *praef. operis de modo usurarum*, libri singularis, de
VSVRIS IVSTINIANEIS; quem post *primum de usuris* atque al-
terum *de modo usurarum*, sit *tertio loco* edendus. Haud du-
bie herba ei porrigenda foret tum in rebus, facientibus ad hu-
maniorem iuris artem. Est autem locus classicus in *l. 26. C. de*
usuris; ubi diuersis hominum generibus usuras etiam statuit
diuersas. Quem illustrabimus.

(2) Vnde facile est ad intelligendum; quod rem foeneratitiam
Romani habuerint turpi loco indignoque senatoris aut purpu-
rata dignitate. Causa fuerat haec: quod ciuibus Romanis
congruum magis fuerat, innumeras feruorum cohortes coe-
mere & alere, unde dominis immania lucra; quam, mutuan-
do nummos, diuitias quaerere. Atque hinc *usuraria inter-*
dicta aduersus magni nominis ciues & rerum administratos. Prin-
cipio de ALEXANDRO SEVERO supra *diff. IV. not. n. p. 10.* au-
diuimus LAMPRIDIVM cap. 26. quod *uetuerit, senatores foe-*
nerari; sed, gratis dando mutuum, specimen edere genero-
sae indolis & liberalitatis. Indulsi tamen illis munusculum ac-
cipere ideo (*); quod postea pariter fuit sublatum, eius lo-
co, surrogata *semisse*. Mouit hoc IVSTINIANVM, ut in *l. 26.*
C. de usur. praeciperet hoc idem suis rerum administris: *ideo-*
dentibus (superillustribus) *minime licere, ultra tertiam par-*
tem centesimae (trientem) *vsurarum nomine, in quocumque*
contractu, uili uel maximo, stipulari. Accessit forte superio-
ribus causis etiam haec: ne quid fieret per simoniae aut con-

(3) Verba IVSTINIANI in *l. 26. C. de usur.* sunt haec: *illos, qui*
ergasteriis praesint uel aliquam licitam negotiationem ge-
runt

(*) PRISCIANVS in libro de ponderibus: *sliqua est, quod dicunt Graeci*
νεράτιον uel λεπίδες. Et Romanis est uniuersim quaelibet res nau-
ci aut munusculi genus. Amplius est isidorus *lib. XV. c. 24.* *Sili-*
qua est XXIV. pars solidi, ab arboris semine uocabulum tenens. Scrui-
pulus VI. siliquarum.

urunt usque ad BESSEM centesimae. Ergasterii nomine utitur
 imperator Graecus, pro quo Latini *tabernas, officinas* aut *opi-*
ficinas dicerent. Haud etiam *trapezitis*, aliis idem usurarum
 indulgendum. MAISIDORI explicatio est *lib. XV. c. 6.* haec: ER-
 GASTERIVM locus est, ubi OPVS aliquod FIT. Graeco enim ser-
 mone *εργαστήριον* operor significat. Et de uerbo negotiationis
 idem *lib. XVIII. cap. 15.* ita diserit: NEGOTIVM, quasi NEC
 OTIVM. Negotium autem est in CAUSIS, NEGOTIATIO in COM-
 MERCHIS dicitur. Vbi aliquid DATVR, ut maiora LYCRENTVR.

(4) De TRAIECTITIO foenore nautico disponit *l. 26. C. de usur.* Traiectitiū
 foenoris.
 his uerbis: in TRAIECTITIIS contractibus uel SPECIERVM foeno-
 ri dationibus usque ad CENTESIMAM licere stipulari NEC eam
 EXCEDERE, licet VETERIBVS legibus hoc erat concessum. Vix
 adsequi licet coniecturis; quid mouerit imperatorem, ad ue-
 la contrahendum in nautico foenore. Nam periculum in alte-
 rum transferre, abieoque in se suscipere, pretio statuto,
 quaeso quid habet iniqui? Quare usurarum ideo modus olim
 sine fine, teste PAVLO *recept. sentent. lib. II. tit. 14. §. 3.* Sed
 tamen permanet imperator in suo interdicto etiam post in no-
 uella *110.* abrogata *nouella 106.* quae centesimas excedi permi-
 serat. Fateor esse hoc noxium ualde in commerciis. Quis
 enim pro his usuris, legitimis olim, susceperit in se pericula
 naufragii & piratarum? Debitori ita nocetur, non creditori,
 quem ille pro tantillo lucello non repererit. Exsibilant igitur
 hanc constitutionem rei nauticae periti.

(5) Clauditur demum *l. 26. C. de usur.* quemadmodum sequitur: Hominum
 aliorum.
 Ceteros autem OMNES homines DIMIDIAM tantummodo centesimae,
 usurarum nomine, posse stipulari & eam quantitatem usurarum
 etiam in aliis omnibus CASIBVS NVLLO modo AMPLIARI, in quibus
 citra stipulationem exigi usurae solent. Nec liceat IUDICI me-
 moratam augere taxationem, occasione CONSUETVDINIS, in
 REGIONE obtinentis. Inter nimium & parum igitur medium
 placuit IUSTINIANO. Quod eo quidem liberius facere potuit:
 cum

Poena usura-
riae nimietatis,

I. G. PRINCIPES & RESPUBLICAE in foedere.

Num ligentur quincuncibus?
Rationes dubitandi?

decidendi.

cum in noua Roma pridem desierant partium studia pauperum plebis & patritiorum opibus abundantium.

(6) Finitur l. 26. C. de usuris sanctione: si quis autem aliquid contra MODVM HVIVS fecerit constituturus, NULLAM penitus de superfluo habeat ACTIONEM: Sed §, si acceperit, in SORTEM hoc IMPVTARE compelletur. Idque siue palam hoc fiat siue machinationibus creditorum, si quid sub munusculi aut filiquae tegumento acceperit aut praeripuerit de sorte, nullitatis causa est eadem. Nihil hic de infamia, nihil de amissione quartae partis in sorte, Satis fuerat hoc, in stipulatione maioris usurarum summae, adum esse nihil.

(7) In mores iuit Germaniae nostrae, imo uniuersae propemodum Europae, ut imperatores, reges ac principes rerumque publicarum regnatores, pro temporum felicitum infelicitumue rationibus, mutuo pecunias dent accipiantque neque gratis; sed pro usuris, non quincuncibus non solum; uerum, in belorum praesertim iniuriis, impensas, sine mora, exigentibus, cente simis & ultra. Idque sine ullo dedecore, pudore ac uerecundia. Quod si euenerit hoc in principe Germania, iterum iterumque requiri solet: num hoc fieri possit iure, an iniuria? Qui ultimum tuentur, illi prouocare solent ad imperii COMITIALES RECESSVS in differentia VI. nota 2. p. 18. 19. 21. recensitos ordine. Imo ad l. 26. C. de usuris, ubi personis illustribus & superillustribus indultae sint tantummodo trientes, id est, quatuor pro centum in sorte. Addunt in R. I. Ratispon. 1532. atque 1541. clare praecipere; ADVOCATVM filici imperialis excitandum aduersus harum legum uiolatores. Quid? quod in R. I. SPIRENSI 1570. §. 83. grauitur iniungatur camerae imperialis adfessoribus, ut, in sententiis ferendis, tueantur leges imperii aduersus usurarios. Tandem etiam sit eis statuta poena, in amittenda sortis quarta parte. Ad extremum in DEPV. TAT. RECESS. 1600 §. 139. illud porro decisum: quod etiam ualere lex debeat in eo, quod interest, ein gewisses, loco interesse, zu statuiren. Verum euimvero contra sentiant alii; standum in hac

hac

hac principum causa pacto conuenitoque, ut, quod semel promissum, debeat praestari & solui. Idque rationibus firmare solent, spernendis necquicquam. Principio enim; quod a republica & principe fiat, illud *consulte* factum esse, sit credendum pro *publica salute*. Quae *suprema lex* sit. Deinde *sinecessitas* urgeat principem; hanc omnes *leges uincere*. Porro cum principi rerum administrari non desint, frustra opponi leges, priuatis scriptas, qui facile queant circumueniri. Praeterea si *princeps* non stet *promissis*, fidem ei habiturum neminem, qua tamen difficilius ille careat, quam *priuatus*. Post, si integrum sit principi, *usurarum* modos nunc *contrahere*, iterumque *proferre* inter subditos; quidni idem licuerit sibi ipsi. Ne Repoficio ad
 que obesse ad *primum* RECESSVS IMPERII de *quincuncibus* non dubitationes.
 excedendis. Nam has *leges sacras* & *sanctas* esse in *subditis*; quorum *negotia priuata* respiciat: non *publica principis ac reipublicae*. In *altero* autem pueriliter agere iureconsultos; si *principes imperii*, *regalibus* & iure *legislatorio* instructos conferre audeant cum Romanorum imperatorum atlicis ac purpuratis *administris*: qui a domini sui pependerit nutu, instar *feruorum*. *Tertium* argumentum, intentatum aduersus illos, qui nolint *foeneratoribus* in suo territorio ponere modum.
Quartum mandatum, *cameralibus* iniunctum intra *limites* *constringendum legis* ipsius, quae respiciat *negotiationes priuatorum*. Atque in has *quintum* poenas statutas tantum. *Sextum* laxare potius *modos usurarum*, quam stringere. Ita enim uerba RECESSVS 1600. §. 138. concepta esse: *da dem creditori solch funff Gulden nicht annehmlich, sondern er vermeinen wollte, tam ex lucro cessante, quam damno emergente, NB. ein meh-rers zu fordern. das ihm alsdann sein GANTZ INTERESSE zu dociren, gebührlich zu liquidiren und zu bescheinen, und der richterlichen Erkäntrifs darüber zu erwarten, unbenommen seyn solle.* Atque hoc re uera a *privatos*, qui tantam *pecuniae uim* in *arca* habeat, ut principi *centum millia* & ultra *mutuo* dare queat?

loqueat? Potius, hoc casu, creditor ipse ab aliis mutuat, ar
gentariis, negotiatoribus, iudaeis, quibus si ipse soluerit bes-
ses uel dodrantes aut ultra: quae so! quam facile fuerit credito-
ri ad agendum & docendum id quod interest. Idque ex superio-
ribus Cris RECESSYS indulgentia?

Qui malint
semilles in
Germania,
quam quin-
cunces?
Num semis-
ses legis, an
conuentio-
nis?

(8) Plures sunt, qui, etiam in Germania, mallent calculum semis-
simos, ex iure Iustiniango, retentum fuisse olim. Cum negotia-
tionis in patria ea nunc sit ratio, ut, emendo, uendendoque,
tantum lucri parere queat pecunia adeoque uersura eius eodem
pretio sit aestimanda. Quapropter etiam in Borussiae regis pro-
uincis, in Saxonia porro ac Brunswicensi ducatibus ille calculus
receptus ac definitus lege. Quod tamen uelim intellectum de
usuris conventionalibus tantum; si autem inter partes actum nihil,
aut pronunciali, quod tutus sum in HALLENSIBVS DIURNIS an. 1732.
p. 179. Iud uero, in imperii supremis tribunalibus,
est ambiguum: num ita quoque pronunciam in semisibus sti-
pulis? Ita quidem ego iudicarem; quod in causis priuatis le-
ges imperii cedant legi pronunciali.

De usuris
mercatorum.

(9) Olim in Germania mercatorum uel nul'am uel paruum negotia-
tionem fuisse, supra differ. II. not. 2. & differ. IV. not. 2. est dictum.
Sed hodie docendum ex aduerso. Quo igitur mercatoribus
uersura lucrosa magis; eo etiam usurae maiores illis indulgentiae
atque a creditoribus eorundem expectandae. Praesertim quod
nulla fere negotiatio periculo uacet. Inde uulgi sermo: *Wer
nicht waget, gewinnet nicht.* Edicta Belgica de centesimis mul-
tatis in negotiatione laudant ZYPAEVS lib. IV. iuris Belg.
tit. de usuris p. 128. Sim. van LEWEN in censura forensi lib. IV. c.
4. GYDELINVS de iure nouiss. lib. III. c. 3. in plerisque Germa-
niae provinciis mercatoribus indultae beses.

De usuris ar-
gentariorum.

(10) Ratio est haec: quod argentarii & trapezitae non proprios
alios nummos credant; sed alienos plerumque, quibus & ipsi sol-
uere teneantur usuras, quandoque graues sat, ne fidem, se-
mel fallendo, amittant. Ne igitur opera eorundem mercede
careat:

careat; illis, in exercendo foenore, longiores omnino relinquendas manus. Quod *Belgii* exemplis probat ZYPAEVS in *notitia iuris Belg. lib. IV. de usuris & nautico foenore p. 127. 128.* dummodo eiusmodi mensae foenebres, die *Wechsel-Bäncke* und *Lombard*, a Longobardorum moribus requisitae ac denominatae, munitae sint privilegiis. Qua indulgentia & *centesima* sunt licitae. Quamuis magis *impunes* illae sint & in civili nexu; salua *canonum*, conscientiae intuitu, autoritate & poenis ecclesiasticis non sublatis. Quae inter *euangelicos* uel fieri non debent uel facta non punienda, praeter rationem.

(II) Fateor uix adsequi licet coniecturis; quid mouerit IVSTINIA De usuris in NVM, ad contrahendum uela in foenore nautico. Nam est hoc *traiectitia pecunia* instar *emtionis spei* aut *retis*, *hamae* uel *aleae iactus*. Deinde neque hac *prohibitoria lege* consulitur uel *creditori* uel *debitori*; imo nocetur utrisque. Primo quidem ideo, quod nemo se ingesturus sit, *magno periculo*, ob *paruum* lucrum: alteri autem, quod, deficiente creditore, *maritimam negotiationem* uix unus aut alter instituturus sit, suo solius *periculo*. Unde is facile potuerit, uno casu naufragioque, depauperari. Hodie praesertim; ubi *naugia* non tantum *maribus* solent committi; uti *Romae* aut *Constantinopo* i quondam: sed etiam ipsi *ocean*o, parum cognito uel *Romanis* uel aliis populis orbis uniuersi. Ut adeo uel haec causa fatis sit, ad deferenda castra *Iustiniani*. Res ipsa igitur loquitur estque illud forense usu probatum eorum, qui nauticum foenus exercent: quod; in his casibus, cessent *usurarum modi*, definiti lege. Cuiusque potius conuentioni illud relictum; quid in hisque *maritimis fortunis*, uel sperare uel desperare uelit. Hinc etiam, suo iam tempore, *PAVLVS lib. II. tit. 14. §. 3.* sano iudicio ita sensit: *TRAIECTITIA pecunia*, propter *PERICVLVM* *creditoris*, *quandiu nauigat nauis*, *INFINITAS usuras recipere potest*. *Belgas* hic praecipue audiendos esse puto; quod eius reipublicae anima sit *maritima negotiatio*, in *ocean*o parum cognito. Quamuis, hoc casu illi, qui *traiectitium foenus* exercent, plerumque aliis contractuum nominibus utantur,

E

tur,

tur, ASSECVRATIONIS uel BODEMERIAE. De quibus *Hug. GROTIUS in introductione iuris Belg. lib. III. part. 10. § n. van Verbruyckelung ende Woeker* atque *van Bodemerye*; *LOCCENIVS de iure maritimo lib. II. cap. 6.* *STRACHA de affectionibus*; *ROSEBOOM costumen van Amsterdam cap. 52.* *CHRISTINAEVUS vol. I. decis. 293.* Taceo alios. Idem dicendum, si etiam pecunia per terrestria loca, transferenda, uis parum securis a latronibus aut hoste.

DIFFERENTIA XI.

Quid de usuris ultra sortem?

IUSTINIANVS
modi usura-
rum arbiter.
Constitutio
alterius tanti,
Iuri Germanico
aduersa.

In iure Romano, uti IUSTINIANI, in usurarum definiendis modis, opera prorsus singularis (1): sic etiam eius constitutio, qua prohibuit, usuras stipulari aut soluere ultra alterum tantum fortis, omnino noua est (2) parumque conducens reipublicae (3). In iure Germanico haec ipsa eo est iniquior; quo magis usurae reductae sunt ad id, quod est minimum, quincunces (4). Egit hoc ipsum interpretes in transuersum, ut legem, in altero tanto, acciperent pro spatio usurarum anni unius (5). In quo licet errauerint illi turpiter: patriae tamen iureconfulti tantopere eandem limitarunt legem ideo: ut exceptiones regulam superent & eneruent (6). Candor itaque maior illorum; qui istam Latii prohibitionem uel nunquam receptam uel pridem abrogatam esse, censent fori usu (7). Quod ultimum etiam nos tuemur ratione & auctoritate imperii tribunalium.

DEMONSTRATIO.

Num probi-

(1) Sunt quidem graues dubitandi causae; num IUSTINIANVS fuerit huius prohibitionis autor? Principio enim in *L. 26. si non sortem*

tem §. 1. D. de condict. indeb. habentur uerba: *supra DVPLVM au- bitio iam Ul- tem usurae nec in STIPVLATVM deduci nec EXIGI possunt.* Verum piani? uti ueteres interpretes hoc intellexerunt de eo tantum casu, quo unius anni usurae ultra alterum tantum sortis stipulatae: ita interpretes humaniores alii contra existimarunt; compilatores Iustinianeos hoc, ad sensum principis sui, ita Ulpiano adfixisse. Deinde urgent alii sententiam PAULI Lib. II. tit. 14. §. 2. SUPRA Pauli? CENTESIMAM solutae sortem minuunt. Quod Anianus ita accipiat explicetque: *in pecuniis CRÉDITIS, cum solutio usurarum Aniani? SORTEM AEQVAVERIT, si quid AMPLIUS creditor datum fuerit, de CAPITV (*) debiti subtrahitur.* Si uero & CENTESIMA & CAPVT impletum est, quod AMPLIUS creditor acceperit, reddere debet debitori. Fateor ultimi uerba facile trahi posse in hunc sensum: quod ultra alterum sortis nequeant usurae praestari aut exigi. In rebus autem obscuris uti coniecturae est locus; sic nobis etiam hic liceat opinari. Principio illud uerum est; PAULI uerba Neutrum lac. explicanda esse ex ipso Paulo. Sed ille in loco eodem §. 4. ita gimit. *sentit: usurae, quae centesimam excedunt, per errorem solutae repeti possunt.* Quod idem est illud, quod in §. 2. enunciat: *usurae, supra cente simam solutae sortem minuunt; & consumta sorte repeti possunt.* Nihil hic de usuris ultra alterum tantum, temporis successu, praestitis aut praestandis. Quod etiam agnoscunt uiri doctissimi CUIACIUS & SCHVLTING. & recte. Quid autem de barbaro interprete ANIANO? aut coecus & bardus & stupidus ille fuit aut, insana & mala mente, Pauli sententiam detorquere uoluit in alios sensus. Manet ergo haec uel gloria uel superstitio, in *usurarum altero tanto prohibito, penes IUSTINIANVM.*

(2) Incalcat hoc, uti fieri solet in *legibus*, extra rationis & iuris naturalis normam, latis, semel iterumque. Nam principio in *l. 27. C. de usuris* clare ac definite praecipit: *cursum* (qui est *Constitutio nes IUSTINIANEAE l. 27. C. de usur.*)

E 2

plu-

(*) Est hoc in uernacula idem, die *Hauptsumme*, das *Capital*; *Hauptstul*, cetera.

Nouell. 121.

plurimum annorum) *in super usurarum ultra DVPLVM minime procedere, concedimus.* Deinde in NOVELLA 121. ubi dolet, legem hanc torqueri in alios sensus, aperte scribit: *cum LEGES nostrae nihil ultra DVPLVM solui uelint & in eo solum a PRIORIBVS differant, quod illae quidem debita usque ad DVPLVM fiant, si NVLLA SOLVTIO facta sit; nos uero admittamus; ut PARTICVLARES etiam solutiones debita soluant, quae usque ad DVPLVM sunt: sancimus; ut secundum hoc COMPUTATIO fiat & si illi soluant, quantum MILLE aureis DEEST, foeneratitiam quoque 600. aureorum recipiant, ne DEBITVM ex hac causa SAEPVS exigatur.* Praeterea in NOVELLA 138. repetitur sanctio eadem: *ne quis usuras, licet per PARTES solutas, ultra DVPLVM sortis uel promittat uel exigat.* Ut adeo nullae ad effugium latibula super sint causae; quicquid, de nimio legis rigore, possit, per ratiocinia aequi & iusti, in arenam produci. Repetit idem HARMENOPVLVS lib. III. tit. 7. §. 6. ex eiusdem iuris promptuario.

Nou. 138.

Retractatio legis in Nou. 160.

Ratione parum idonea.

(3) In iure uoluntario locus nullus ratiociniis. Stat pro his placitum legislatoris. Sed tamen, si status temporis, quo scripsit Iustinianus, cum nostro conferatur; spes mihi certissima, ipsum imperatorem aliter sensurum, si quidem manes eius licuerit, in nostra iudicia, reuocare. Eo fidentiores sumus in hac spe: quo clarior est NOVELLA 160. in qua superiores leges ita ipse declarat, ut tantum non illas reuocare uideatur. Causa fuerat haec: *Debet aliquis ciuitati LEGATVM, cuius annuatim reddit VSURAS. Quas putat pernisse; quod AEQVAVERINT sortem. Respondet imperator LEGEM suam huc non esse trabendam.* Sed cur quaeso? Audi ratiunculas. Quia primo hae similes redditibus sint annuis. Sed hoc tegumento inuolui omne mutuum diuturnum poterit. Praesertim quod, ipsius legislatoris iudicio, similes tantum; non autem re uera annui reditus sint. Deinde, quod ciues debeant; quorum officium sit patriam fouere, non laedere. Sed iure suo utens nemini facit iniuriam. Porro, quod ita calefactiones balnearum nequeant fieri. Sed nemo obligatur alterius commoda promouere suo damno. Demum, quia

quia eadem cura esse debeat *ciuitatis*, quae *fisci*. Sed lex superior uniuersim concepta est in usurarum genera quacque. Summatim, consultum magis fuisset; *ciuitatem priuilegio* munire: quam male philosophari, torquendo legem huc illuc. Exemplo id esse potest: quod lex rectius careat prooemio.

(4) Decreta comitialia collecta habes in *diff. VI. not. 2.*

(5) Illustria barbarae iurisprudentiae nomina ACCVRSII: IASONIS, de CASTRO; SALICETI, imo BARTHOLI & BALDI conegessit recensuitque *Ioan. Petr. SVRDVS in consilio 302.* quod ualde est momentosum. Et ita creditum, doctum iudicatumque fuit, inde a tempore instauratae in Italia iurisprudentiae Iustinianae usque ad tempora *Guilielmi BVDAEI*, qui primus ostenderit Iustiniani mentem esse hanc; quod debitor, qui tam diu soluerit usuras, ut illae superent sortis summam, non obligetur, illarum aliquid soluere porro. Adeoque satis tum fore, restitui, *sortem seu caput*, das *Capital* oder den *Hauptstul*, idque prodit *Parr. II. ad lib. 48. D. tit. 4. p. II. edit. Paris. 1536. f.* Idem eodem fere modo aduertit *ALCIATVS lib. I. parerg. c. 33.* Verum enimuero illud solet requiri:

Decreta R. I. Interpretatio usualis contra Iustinianum.

Num ideo INTERPRETATIO VSVALIS, qua VSVRAE ultra Num illi locum? ALTERVM TANTVM probatae, ideo damnandae in postecus?

Gravis certe est ratio, ad id negandum. Principio quod *corpus iuris* receptum sit; ut *GLOSSAE* est intellectum, ac *FORIS*. Deinde ipse etiam *usus*, quo nemo dubitauerit de altero tanto licito, faciat ius. Ino, quod est magis, hic ipsi legi deroget. Demum si criticorum & philologorum opiniones *forensium usum* tollant, ius fore multoties in *ambiguo*. Ad extremum, si, in modo *usurarum*, castra *Iustinianea* uniuersim deserta, ea facilius etiam *aequitati naturali* hi. dandus sit locus.

(6) Consuli hic possunt *iureconsultorum cum systemata*; tum et Limitationes *iam responsa, consilia & decisiones forenses*. In illis *prohibitio* enormes. *tio usurarum alterius tanti cessare* debet in causis, quae *se-*

quantur. Principio 1) si usurae iam solutae uel annuatim uel etiam 2) uniuersim; in utroque nulla sit indebiti conditio. Deinde, 3) si debitor morosus uocatus sit in ius iudiciumque. Tum 4) si debitor nuntium miserit huic alterius tanti exceptioni. Praesertim 5) si renunciatio facta sit fide iurata. Praeterea 6) si creditor sit mercator; si 7) sit argentarius. Post 8) si pecunia traiecitia credita, inter centum pericula. Tum 9) si debitum sit ex legato aut fideicommissio aut etiam 10) ob promissam dotem. Porro 11) si debeatur pupillis uel 12) piae causae; idque etiam 13) in monte pietatis. Demum si 14) ciuitati aut 15) communioni debeatur uel etiam 16) fisco. Tandem 17) si creditor docere possit uel damnum emergens uel 18) lucrum cessans uel 19) creditor conuincere possit debitorem lucri facti cum mutuata eidem pecunia. Ad extremum 20) si facta fuerit chirographi nouatio. Taceo argutiolas alias plures; quae iurisprudentiam reddunt difficillimam, sine causa ulla; quod regulam uincant exceptiones. Id ergo agit iureconsultus magni nominis, in schola curiaque, TABOR (*): ut ostendat, omnia haec anti-Iustiniana esse. Adeoque consultum magis foret, IUSTINIANA abrogare; quam illa impetere per latus, telorum tanta segete.

Contra pra-
xis in Ger-
mania.
1) Leges
Magdebur-
gicae.

- (7) Principio leges dabimus; deinde forensia praeiudicia; tum comitialia problemata; demum rationes iusti & aequi. In legibus occurrit nostra prouincialis, his uerbis concepta: quoniam USURAE nostri in Germania aevi ideo reductae ad QUINCUNCES; ut desiniant id, quod INTEREST; quoniam creditor ex MUTUO tantum lucri possit habere alias: igitur statuimus & uolumus: ut USURAE, licet ULTRA TANTVM restent, nihilominus SOLVANTVR neque DEMINuantVR in CAPITE aut sorte

(*) In libro peculiari de praesidiis infelicitum creditorum & inprimis exceptione alterius tanti usurarum, quem exhibent eius opera uol. I. p. 247. Veniam meretur ille, quod saure actus sit infelicitum debitorum abreptusque ita in transuersum.

(*) Vbi ratio semel iterumque repetita: quod *quincun-*
ces definiant non tam *usuras* aut *foenus*, quam id, quod *in-*
terest. Quoniam legislator, pro sui aevi statu, creditit: cen-
 tum numeris debitorem quemlibet tantum lucrari posse, ut
 soluere queat, anni spatio, *quinque de centum*. Et etiam-
 nunc ita emere & uendere solent homines agros praediaque:

ur

(*) Est haec *constitutio* eo maioris facienda, quod lata & edita sit
 ratione *consultissima*, principis & ordinum *provincialium* un-
 animi consensu. In uernacula lex ita se habet. Magd. Pol.
 Ordn. cap. 51. §. 1. Alldieweilen die Zinsen von ausgeliehenen
 Geldern, in iewigen Zeiten, nicht eigentlich wie Zinsen, sondern
 als gebührendes Interesse, dem Creditori gereicht werden,
 massen der Creditor sein ausgeliehenes Geld vor dem bestimmten
 Zahl-Termin von dem Schuldner nicht wieder fordern mag;
 ob ihm gleich eine Noth anstiesse, aus welcher er sich mit dem
 ausgeliehenen Gelde, wenn er dessen mächtig wäre, retten, oder
 sonst sich Nutzen und Vortheil schaffen könnte: so setzen und ord-
 nen wir, aus diesen und andern uns bewegenden Ursachen mehr,
 hiermit; daß hinführo, obgleich von Jahr zu Jahren einzeln so
 viel Zinsen, als das Capital sich betraget, oder noch ein mehr-
 rers, über solch alterum tantum bezahlet, oder aber aufge-
 schwollen, dennoch der weitere Lauff der verschriebenen oder ausder
 verzögerten Bezahlung des Capitals herrührenden Zinsen da-
 durch nicht gehemmet, vielweniger das, was über das *alterum*
tantum entrichtet, an dem Capital abgetürket werden, sondern
 die Land-üblichen Zinsen, als ein billiges Interesse, so lange, als
 das Capital unabgeleget bleibet, abgestattet werden sollen: ies-
 doch wann nach der vorigen Landes-Constitution die Zinsen *ultra*
alterum tantum aufgelauffen, soll der hinterstellte Rest darüber
 nicht gefordert werden. Gleichwol von Zeit der Publication die-
 ser unserer neuen, der vorigen derogirenden, Constitution wei-
 ter fortklauffen, und in Zukunft, so lange, als die Capitalia ste-
 hen bleiben, der Zins davon dem Creditori unweigerlich bezah-
 let werden. Sollte auch ein im Herzogthum Magdeburg gese-
 sener Debitor, bisher seinem Creditori etwas an Zinsen *ultra*
alterum tantum in denen Fällen, da bishero die Zinsen höher
 nicht lauffen mögen, bezahlet haben, soll er solches, als inde-
 bite solutum zu condiciren oder zu compensiren befugt seyn.

Eius ratio
consultissima
sine fine.

2) usu fori

3) problema-
te comitali.

ut emtor pecuniam in rem uertat, quae de centam quinque ferat aureorum *reditus* duraturos sine fine. Vulgi sermone dicimus *er habe sein Geld wohl angeleget, das Gut verzinsete sich Land-üblich*. Id est, quod leges Latii habent *pro more regionis*. Quod cum ita sit; *Germaniae nostrae mores*, usu testatissimi, ius faciunt; *quincunces* sufficere ad id, quod interest quotannis & *creditoris*: ut accipiat & *debitoris*; ut soluat, in *lucro damnoque* compensando utrobique. Cumque hoc tam diu continuet; quam diu primus *careat* pecunia mutuata, alter uero eadem *utatur*: insipidum prorsus esset, *filum obligationis* abrumpere & tollere *legem*, uniuersim in republica latam & sine fine duraturam. Fidenter igitur scribere potuere patriae iureconsulti; quod durent usurae, quam diu usus fortis duret. Neque attendi exceptionem *alterius tanti* in *tribunalibus imperii*. Loquatur *Petr. Frid. MINDANVS* de *processibus camerae imperialis lib. II. c. 78. artic. 6. n. 21.* his quidem uerbis: *usuris fortem* DVPLICANTIBVS, CES-SANT usurae. *Verum hoc, ex PROBABIli legitimarum usura-rum RATIONE, HODIE NON ATTENDITVR. Sed, quam diu DURAT MUTVVM; tam diu praestantur VSVRAE; etiamsi CENTVM uel MILLE annos duraret obligatio.* Idem iisdem pene uerbis adfirmat *Ernest. COTHMANNVS uolum. II. respons. 52. num. 259.* EXCEPTIO; *ne usurae SVPERA ALTERVM tantum, aut DVPLVM exigantur, senatui patrocinari nequit.* Nam HODIE, quam diu DURAT MUTVVM; tam diu PRAESTANDAE VSVRAE; etiamsi CENTVM uel MILLE annos duraret obligatio. Quod ipsum EXPERIENTIA quotidiana non solum comprobatur; sed iuris RATIO confirmat. Cum usurae hodie non ut VSVRAE; sed ut INTERESSE & *lucrum cessans*, PVBLICA LEGE TAXATVM, debeantur. Alios testes forenses laudauimus in HALLENSIBVS *DIVRNI an. 1739. num. 25. p. 417.* Demum illud est non minus singulare: quod thema hoc: *num usurae ultra alterum tantum sorti debeantur*; tractatum sit in plenissimis COMITIIS, an. 1654. Quod tamen inuicem dissentientium essent integrae cohort-

cohortes, nihil actum; sed problema dilatatum in comitia futura. Neque tamen ex hoc tempore aliquid actum aut definitum fuisse, memini me legisse. Ceterum negantium olim maiorem partem fuisse, illud facile intelligitur ex *sententia*, in *Magdeburgico regimine* lata die 15. Dec. 1658. in causa usurarum *Schulenburg* contra *Meyendorf*, uerbis, quae sequuntur: *Soluantur VSVRAE actori ULTRA ALTERVM TANTVM. Quodsi tamen illae prohibita fuerint in comitiis; reddat actor, quod ultra accepit, reo, indebiti conditione.* Vnde plura intelliguntur. Principio quidem in problemate ordines suffragatores conuenire non potuisse: deinde rem *dilatam* in aliud tempus; praeterea *communem* tamen, in foris Germaniae, *praxin*, ultra alterum tantum debitores damnassee: igitur re ipsa clarum esse, hanc *seruandam*, usque dum aliud uideatur uel imperio uel legislatori in prouinciis. *Ad extremum, spe-* 4) *Sana rati-*
ciminis loco, ex aequo & bono atque ex iuris naturalis & rati-
onis sanae principii tuti sumus in HALLENSIB. DIURN. 1739.
num. 27. hanc causam; quod illa aequa & iusta sit: prohibita
autem alterius tanti solutio & creditori manifestam iniuriam
& debitori perfido & ingrato praestare patrociniū; imo, in
commerciis, fideque ciuium, obesse nimium quantum reipub-
licae saluti. Sed cum haec dissertatio inaturalis in iure uo-
luntario ac positiuo uerferur, argumenta ibi plene planeque
discussa nolo hic repetere.

DIFFERENTIA XII.

De usurariae nimietatis poena.

In Iure Romano foeneratorum, usuras legitimas exceden- I. R. poena
 tium, poena fuerat restitutio quadrupli abundanter ac- infamia,
 cepti (1): necquicquam infamiae, quam DIOCLETIANVS
 tantum irrogauit anatocismi reis (2). Postea ne primam
 F quidem

I. G. poenae
enormes,
1) infamia,
2) priuatio
quartae
3) sortis
ipfius:
4) multa,
carcer, exi-
lium.
Prudencia le-
gislatoria,
expensa,
lance.

quidem *multam* adprobauit IUSTINIANVS. Cui fatis fue-
rat, *excessum* punire *nullitate* atque debitori indulgere;
ne stet *promissis* & soluta repetat indebiti *condicione* (3).
In iure Germanico plusquam *trisulea* tela uibrantur in usu-
rarios. Principio *infamia sacra* & *civilis* (4); deinde *pri-
uatio* uel *quartae* partis in sorte (5) uel *sortis totius* (6);
demum *poenae* statuta aliae utpote *multa*, *carcer*, *exi-
lium* & quid praeterea non (7)? Satis acriter, dummo-
do fatis consulte; ne *poena* superet delicti *grauitatem* (8).
Praesertim in *modico* excessu; uel in *semisse*, quae alibi
foeneratoribus est lege indulta (9). Et quaeso! uni
delicto quae demum lex statuit triplicium poenarum ge-
nera? Contra autem hodie & olim exempla docent:
maximos *usurarios* ideo ad *gentilitios honores*, *nobilium*,
baronum, imo *comitum* quoque extolli; si quidem, in
hac ipsa *usuraria improbitate*, *regibus* & *reipublicae* pro-
fuerint (10).

DEMONSTRATIO.

Poenae qua-
drupli.

(1) Est lex 2. C. Theod. de usuris quae sequitur: *Quicumque al-
tra CENTESIMAM, IVRE PERMISSAM eruerit, QUADRVPLI poe-
nae obligatione constrictus, protinus ABLATA REDHIBEBIT. Hi uero
qui antea, pari furore, grassati uspiam detegentur, in DVPLVM
extorta restituant. Illustratur haec constitutio testimonio CA-
TONIS in prooemio de re rustica: maiores nostri ita legibus po-
suerunt; FVREM DVPLI condemnari, FOENERATOREM QVA-
DRVPLI. Quanto maiorem ciuem existimauerint FOENERATO-
REM, quam FVREM, hinc licet aestimare. Sed adposite Iac.
GOTHOFREDVS: haec ipsa LEX poenae IUSTINIANO DISPLI-
CVIT: qua causa hanc legem a CODICE suo uoluit abesse solique
ANATOCISMO hanc poenam proposuit in l. 20. C. ex quibus cau-
sis*

sis infamia irrogatur. Causa huius conuersionis fuerat haec: Nam principio *quadrupli* poena dictata in *libera republica* id-
eo: quoniam illa magis scripta fuerat in gratiam *aurae popu-*
laris. Quae tamen, ob rigorem nimium, statim post fuerat
abrogata. Reducta autem a THEODOSIO in canonum, quas-
uis usuras horrentium, gratiam. Contra, postquam IVSTI-
NIANVS *usuras* reduxit ad *semissem*; iudicio prudentissimi im-
peratoris, exinde alia *poena* non opus fuerat, quam NULLI-
TATIS. Idem sentiret imperator hodie ideo; quoniam usu-
rae iam nunc deminutae ad quincuncem.

(2) Hoc sibi Iac. GOTHOFREDVS persuadet; qui *l. 20. C. ex qui-*
bus causis infamia irrogatur, ex mente *Iustiniani*, non ultra
extendit, quam ad usurarum usuras in *anatocismo.* Hoc si
ita esset: frustra mouerentur iuris problemata: utrum usurae
legitimae excessus puniendus hodie in iure *Iustiniano* *infa-*
mia? utrum in hoc genere *usurarius* queat condere *testa-*
mentum? utrum *ipso iure* fuerit *infamis*; an demum post
sententiam? utrum *infamia* extendenda in illos, qui usuras
semisses accipiunt, illis indultis in *provinciali lege?* utrum *in-*
famia haec sit *iuris* an *facti* & *leuis maculae?* & quae sunt ge-
neris eiusdem. Quamuis enim HARMENOPVLVS *lib. III. prom-*
tuarii tit. 7. n. 22. duas causas alleget in uerbis; *Οὐ ἀνατοχῶν*
τῶς τοκίζοντες παύτοκας τόνων ἀπαυτῶντες, ἀτιμῶνται:
illeta-
men in primo etiam peccat alias; quod nouellam LEONIS *lib.*
III. tit. 8. adprobet: *omnes usuras*, cuiuscunque modi, ob
legem diuinam, esse damnandas infamiamque ideo cuique ir-
rogandam.

Non infa-
miae.

(3) Plana est *L. 26. C. de usur.* *Si quis autem aliquid contra mo-*
Penam nulli-
dum huius fecerit constitutionis (ecce comminationem!) *NULLI-*
tatis solius.
LAM penitus de *superfuo* habeat *actionem*, sed &, si accepe-
rit, in *sortem* hoc imputare compelletur. Et porro quid, si
siliquarum uel *sportularum* nomine aliquid detraxerit de *mu-*
tuata sorte? Respondet: *in soluendo & sortem in tantum mi-*
nuen-

Dirae in usurarios acres factis.

muendam & usuras nimias habendas pro non scriptis. Neutrum certe dici potuisset; si quidem *usurarius* fuisset multandus *fortis quarta parte*.

(4) In *ciuili* infamia putant, *usurarium* excludi a *testimonio* dicendo aut *testando*, ultima uoluntate; in *sacra* eum arcent a *sacramentorum* usu; mortuo negant *honestam sepulturam* atque *alterius uitae beatitudinem*. Haec & *dirarum* genera alia plura congescit CARPZOVIUS in *iurisprud. crimin. part. II. quaest. 92.* quae est de *poenis usurariae prauitatis*. Cumque plura ibi *scateant superstitione*, *iuri canonico* propria; non habent certe *ICti Evangelici*; quare *classes* eius generis *dirarum* uel *tueantur* hodie uel, quod in pluribus deprehendi, gaudeant, illas *adaugere*. Illustrissimus uir & *ICtus* sui omnino aevi, princeps *L. B. de COCCII* in *iure controuerso. lib. XXII. h. t. qu. 1.* destruit cum *iuris canonici*, in *dammandis usuris*; tum *poenarum* eis *dictarum* uim, una similitudine: *Quis negat*, inquit, *aedes locari posse, pro insigni locario?* licet illae non *pariant*. Et si in *ciuitate* singulis *aedibus locarium definitum* certa *summa*; quis *quaeso*, si hanc *excesserit* in *locando* *ciuis*, eum *ideo deuouerit diris*; *dixerit infamem*; imo *spoliauerit bonis*, *graui multa*; aut *banno eiecerit* ex *urbe & prouincia interdixeritque aqua & igne*. Non *leniori* autem *uirgula tractant poenas usurariorum fora* *Germaniae* plura & *doctores ac iudices forentes*, *impetu insano & furibundo tantum non*. In *Comment. ad AVREAM BVLLAM tom. I. tit. I. §. 3. p. 100.* notauimus *carbone*; quod *CAROLVS IV.* & *ciuibus & ciuitatibus intentauerit BANNVM IMPERIALE (des Reichs-Acht)* si quidem *electores eorumque legatos in annona circumuenerint* unius *alteriusue ferculi*, plus *petendo*, quam *pretium fuerit commune*. Multo magis hic *liceat repetere idem*. Sit enim *modus* in *rebus & grauitas poenae* non *excedat delicti grauitatem*.

Amisso quartae in forte.

(5) Illud inculcant RECESSVS IMPERII passim, an. 1577. tit. XVII. solle den vierten Theil an seiner Hauptforderung verlohren haben.

Locum

Locum superius commemorauimus *differ. VI. not. 2. p. 20.* Quae-
 so! unde haec *quartae* poena. Testatissimum est; quod CA-
 TO *de re rustica* scripserit: *furem DVPLI damnari; foenerato-*
rem QVADRVPLI. Vnde accusatores dictos esse *quadruplicatores.*
 Et clara est *l. 2. C. Theod. de usuris* his uerbis promulgata: *Qui-*
cunque ultra CENTESIMAM, iure permissam, aliquid eruerit,
QVADRVPLI poenae obligatione constrictus, protinus ABLATA
redhibebit. Hi uero, qui antea, pari furore grassati, in DV-
PLVM EXTORTA restituant. Nisi igitur fallor, COMITIALES
 SVFFRAGATORES, occasione huius legis, *poenam quartae sortis*
 decreuerunt. Sed errarunt ita omnino. Nam intelligitur hic
 non *quarta pars sortis; sed quadruplum illius summae,* quam
debitori extorferunt ultra legitimum & definitum modum usu-
rarum. Sed ne hoc quidem est iuris *Iustiniani;* qui ideo *qua-*
drupli legem omisit in suo codice.

(6) CONSTITVTIO SAXONICA 1625. promulgata, est quidem haec: *Amisso for-*
daß die Wucherer nicht allein des VIERDTEN theils; sondern tis totius.
auch der GANTZEN auf Wucher ausgeliebenen SVMMA verlustig
seyen. Exclamat CARPZOVIVS *part. II. quaest. 92. num. 28.* Hoc
 prudentissime ita dispositum.

(7) Idem rigor legitur in CONSTITVTIONE SAXONICA an. 1583: *Poenae extra*
Sondern auch HIERVBER, nach Gelegenheit der Verbrechen, mit ordinem
 ZEITLICHEM GEFANGNIS *und da er hierüber mehrmals betreten,* praeterea;
in unsern LANDEN gar NICHT geduldet werden. Imo 1625.
 in superius nota 6 allegata constitutione additur: *auch am LEI-*
 BE *wohl gestraffet werden.*

(8) Nemo liberius meliusue hanc *poenarum diritatem* expendit *Trutina Eu-*
expunxitque pontificiam hanc superstitionem in usuras & usu- angelica; ne
rarios, quam uir illustis & tot lustris mihi amicissimus colle-
ga Iust. Henning. BOEHMERVS in iure ecclesiast. lib. V. tit. 19. membr.
 2. *de usuraria prauitate eiusque poenis* §. 33. ad §. 46. Utinam
 momenta, ibi collata, imis sensibus ponderarent animo legis-
 latores, iudices & iureconfulti! Certissimus sum; longe aequi-

us ac iustus fore, IVSTINIANAM hic iurisprudentiam sequi; quam *papalia decreta*, superstitionis plenissima.

Rigor clericorum etiam nunc.

(9) Licet enim *modus usurarum* ad hos limites prolatus sit, in plurimum Germaniae prouinciarum statutis: permanent tamen *pontificia tribunalia* etiam *semissi* in usuris scribere dicam eandem. Creditores eius generis dicere *usurarios*; eis *coelum & terram* negare; arcere ab usu *sacramentorum*; imo e *coetibus christianis* expellere; mortuis destinare *asinam* sepulturam, cetera. Quod magis, quamuis ipse imperator FERDINANDVS II. an. 1628. non *semisses* solum; uerum etiam *septunces* indulserit Austriae: *bey Verlust der Hauptsumma mehrers nicht, denn 5. 6. oder 7. pro cento iährliches interesse zugelassen*, quam constitutionem exhibet *Franc. Anton. de GVARIANT in codice iuris Austriaci p. 509. 510.* clerici tamen existimant, quod in *foro soli* impune sit: illud in *poli foro* puniendum & execrandum. Imo *usurarias causas ecclesiastici fori* esse; non *secularis*.

Paradoxa in usurariis honoratis,

(10) Illud quidem quis coegerit in *iuris harmoniam*: *infamia* notare *usurarios* & tamen eosdem euehere ad maximos honores ac *dignitates*, non *munerum*: sed etiam *gentilitatum*. Superfunt hodieque in Germanico imperio familiae illustrissimae, quarum maiores *nobilitati* infimae, mediae ac summae adscripti sunt ideo: quod usuris corraferint diuitias & ipsis imperantibus mutuauerint pecuniarum maximas summas idque ob immodicas *usuras*. Scilicet uincit quidem legem necessitas publica: sed aliud est, *usurarios* impunes habere; aliud ornare *comitum & baronum diadematis & corollis*.

DIFFE-

DIFFERENTIA XIII.

De re^{ditibus} annuis

In iure Romano re^{ditus} annui, fundo innexi, parum I. R. re^{ditus} cogniti fuerunt. Quod illis *usuræ* essent *legitimæ*. ^{rari.}
 Inuisissima autem quæuis genera *seruitutum* (1). Con-
 tra in Germanico iure olim *usuræ* impunes magis, quam I. G. re^{ditus}.
 legibus probatae. Unde pallia & fraudes ad emendum frequentiss-
 annuos re^{ditus} (2). Vt in orbe forte uniuerso non tot censi-
 tici agri ac fundi; quam in sola Germania (3).

DEMONSTRATIO.

- (1) Est famosissima L. 15. *quoties nec hominum D. de seruitur.* uni- Ratio re^{ditu-}
 uersim his uerbis concepta: *seruitutum non ea natura est; ut ali-* um a personis,
quid faciat quis (soluat censum) sed ut aliquid patiatur. Quod
 iuris axioma exemplo praediorum, unde re^{ditus} legati, com-
 probatur, ubi ideo, legataria mortua, expirauisse legatum,
 deciditur in l. 12. Gaius D. de annuis leg. Quamuis enim l. 33. *eum*
debere columnam restituere D. de seruit. praed. urbanorum uidea- aut rebus.
 tur ob stare: satis tamen nostro argumento id est, quod mori-
 bus Latii hoc fuerit omnino aduersum; praedia, in re^{ditibus}
 annuis seruire aeternum. Ur adeo magis obstricta sit *persona*
 ad praestandum, quam ipsa res aut praedium. Propterea ne
 quidem Iustiniani NOVELLA 160. potest aliter intelligi, quam
 de obligatione personae nec quicquam uero rei.
- (2) Causae, quod plura in Germania nostra censitica praedia, quam Causae redi-
 in orbe propemodum uniuerso, mea opinione sunt hae. Prin- tuum pluri-
 cipio nobiles Germaniae seruis agros adsignarunt ad colendum & um in Germa-
 dandum annuatim census, in frugibus primum; deinde in pe-
 cunia. Testis est TACITVS de M. G. cap. 25. Seruis non in no-
 strum morem descriptis, per familiam, ministeriis utuntur.
 Suam quisque SEDEM regit. FRYMENTI modum dominus aut PE-
 CORIS

Inde praedia
censitica tot.

Praedii unius
census multi-
plices.

CORIS aut VESTIS, ut colono, iniungit. Igitur Germani his moribus, inde a principio suae reipublicae, aduerti fuere; ut praedia adficerent *censu*: quod Romae fuerat inauditum. Deinde eo ipso: quod maiores nostri abhorruerunt a foenore & usuris omni aevo: loco earundem, in pecunia mutuanda, adhibuerunt *census* atque hos uerbo contractuque in crustarum emti uenditi. Qua formula etiam usi sunt in uernacula: *funfzig Reichsthaler Zins kauffen*, pro mille in sorte. Retinuerunt illi haec quoque instituta postquam usurarum modus lege civili indultus, ut *ecclesiasticam* euitarent *censuram*, etiam si a civili poena tuti essent.

(3) Nam *uni* multoties *praedio septuplices census*; quorum alii *constitutiui*, alii *reseruatui*: iterum *redimibiles* alii aliique *irredimibiles*: porro alii in *frugibus*, alii in *nummis* aut *angariis* consistunt. Neutro opus fuerat *Romae*, ubi nulla possessio *seruis*, nullaque alia iura: ut adeo opus non esset, *seruitutes* in *faciendo* tolerare. Hodie autem, postquam publica onera in rusticorum & ciuium praediis tanta sunt, quae exhauriunt fere inde speranda *commoda*; nefas est, tales *reditus* praediis imponere porro. Ne principum *subditi* impares essent ferendis *oneribus* publicis extra ordinem.

DIFFERENTIA XIV.

Num conatui, in *usuraria nimietate*,
poena?

I. Romano. In iure Romano *usurariae nimietatis* poena in actu ipso constituta, *usurarum* acceptarum ultra definitum modum; nec quicquam in conatu aut promisso (1). Quod
I. Germanico. ipsum in iure Germanico est adfirmandum eo fidentius, quo minores in illo *usurae*, quam in iure Romano. Licet

Licet sentiant aliqui ex aduerso, (2) idque canonici iuris superstitione (3).

DEMONSTRATIO.

(1) Sunt quidem delicta in iure Romano, ubi puniri solet conatus utpote in l. 8. C. ad L. Corn. de fals. atque in l. 3. §. 2. D. de calumniat. Verum in utroque hoc casu lege cautum uerbatim; quod insidiarum haec genera clandestina sint, proditu difficilia. Contra leges tenent exercentes tantum usurariam prauitatem; quod fit accipiendo, non autem frustra promittendo. Deinde saluti publicae hoc admodum conducit; si debitori fas est, inescare inanibus promissis creditorem ad mutuo dandum. Qui alias forte difficilis fuisset ad credendum. Taceo, quod IUSTINIANVS poenales aduersus usurarios leges expunxerit in suo codice ideo: quod satis quidem iudicauerit ad consulendum debitori obaerato; si fidem datam liquerit fallere & ita eludere foeneratoris conatum.

Usurae mentales num poenae?

(2) Principio enim formula aduersus usurariam prauitatem semper in RECESSIBVS ac legibus imperii est haec: nicht mehr, als gebräuchliche Gulden zu NEHMEN; non ultra quincunces ACCIPIENDAE ORDIN. POLIT. FRANCOF. 1577. tit. 17. Est autem aliud petere; aliud accipere iterumque promittere aliud quam soluere. Primum non depauperat debitorem neque creditorem ditat; sed alterum. Deinde TRIBVNALIVM imperii praxis est eadem, teste graui & pragmatico, GALLIO in camera-lium obseruat. lib. II. obseru. 4. §. usurae, ultra modum promissae; sed non solutae non uitiant contractum in sorte; sed tantum habentur pro non adiectis. Ita in CAMERA saepius IUDICATVM. Addunt ueteres iureconfulti causam. Nam INTENTIO deprauata, lucri ultra modum VSVRA MENTALIS est; sed LEX poenalis dicta VSVR. REALI, definiunt BALD. ad C. de usur. in prooem. atque MOLINAEVS de usur. Inde MEVIUS part. VI. decis. 402. atque part. VII. 185. Est in usurario contractu crimen. Sed POENA non obtinet; nisi quis RE ipsa acceperit; non si, REI loco, CHIROGRAPHVM. Quod

I. G. negatur
1) uerbis LL.

2) praxi forensi.

3) autoritate ueterum.

4) patriae iureconsultorum.

f) praeiudiciis academicis.

Quod idem repetunt *de BERGER ad Lauterbach. lib. XXII. tit. 1. quaest. 2.* Demum firmant hoc idem *sententiis iuridicorum collegiorum*, utpote HELMSTADIENSIS apud antecessorem illustrem LEYSERVM *in meditat. ad D. specim. 246.* WITTEBERGENSIS apud *Dn. de BERGER in oeconom. iur. lib. IV. p. 764.* HALLENSIS in *diurn. Hallensib. 1735. num. 3.* Ubi problema hoc: *num mentalis usura poenam mereatur?* respondimus insigni commentario. Rationibus contra sententiarum discussis pariter.

(3) Illud in doctrina *uirtutum* potest omnino affirmari: quod *animo* etiam peccetur; non *actu* tantum. Adeoque ecclesia omnino sollicita sit de *corrigenda mala mente*. Adulter est, qui cupit alterius uxorem; sed *mentale adulterium* hoc non punitur furca aut mala cruce. Idem sentiendum est, de *usura*, quam dicunt *mentali*. In qua animus malus in *uicio* est: non in *crimine*; cui statuta poena.

DIFFERENTIA XV.

De *usuris uitalitiis*.

I R. uitalitiae exulant

I. G. Leibrenten, Leibzucht in usu.

In *iure Romano*, VITALITIAE VSVRAE ne quidem nomine cognitae fuerunt, multo minus *re ipsa* (1). Quoniam metuendae fuerant insidiae uitae ab illo, cui mors alterius multum profutura. In *iure Germanico* autem contractus *uitalitii*, die *Leibrenten*, *Leibzucht*, admodum sunt frequentes atque utiles reipublicae (2). Quoniam cessant, in populi nostri dextra fideque, hereditarum pericula quaeque. Et saluberrimum est remedium aduersus quosque infortunii casus; non indigere in uicinia mortis ac rugosa senectute.

DEMONSTRATIO.

(1) Vulgi sermo est: *Italiam bonam; pessimos Italos.* Imo *paradi-*

radi-

radifum Italiam, quam tamen inhabitent diaboli. Myriades I. R. quare
ibi hominum persunt infidiis & avaritia heredipetarum. Fa- uitalitiae usu-
mosissima haec crimina & nunc & olim, testantur omnis aevi rae nullae.

ac orbis autores, quos conduximus in *miscellis tom. II. lib. 4.*

opusc. 3. different. 12. p. 1105. 1106. sq. Inde, Romano iura,

pacta successoria nulla neque testamenta, nescia reuocari. He-

redem habere, hoc idem fuerat, quam concitare in se uitae

infidiatorem. Vnde facile est ad intelligendum causas: qua-

re per iura Latii exulauerint VITALITIAE VSVRAE. Occurrit

quidem casus in l. 8. necessario D. de periculo rei uendit. His

fera descriptus uerbis: cum VSUM FRUCTVM mihi uendis, in-

terest, utrum HIC tantum TVVS sit? an uero ipsum quoque COR-

PVS? Si PRIMVM; cum statim MORIERIS, NIHIL mihi DEBEBIT

HERES tuus; HEREDI AVTEM MEO DEBEBITVR, si tu VIXERIS.

Si VLTIMVM; HEREDI meo NIHIL debebitur; heres autem tuus

debebit mihi, quoad uixerit. Atque hunc contractum con-

ferre quodammodo solent cum uitalitiis usuris. Nam illud

certum est, usum fructum finiri cum morte usufructuarii. Vt

periant usurae cum uita emtoris redituum uitalitiorum. Et,

fateor, uix usufructuarium ab infidiis securum fuisse proprie-

tarii, ob lucra ex illius morte. Verum exemplis loco fingit

hoc PAVLVS; non autem, quod ita euenerit, respondet. De-

inde si plerique mali; quis dubitauerit, aliquos fuisse bonos

atque ab hoc latrocinii genere alienos. Haud dubie igitur

emtor usufructus de proprietarii bonis moribus debuit po-

tuitque ante certus esse, quam contraheret. Sed nostris Ger-

manis, in emtione uitalitiarum usurarum, nulla sollicitudo.

Creduntur, in populo nostro, boni omnes. Quapropter

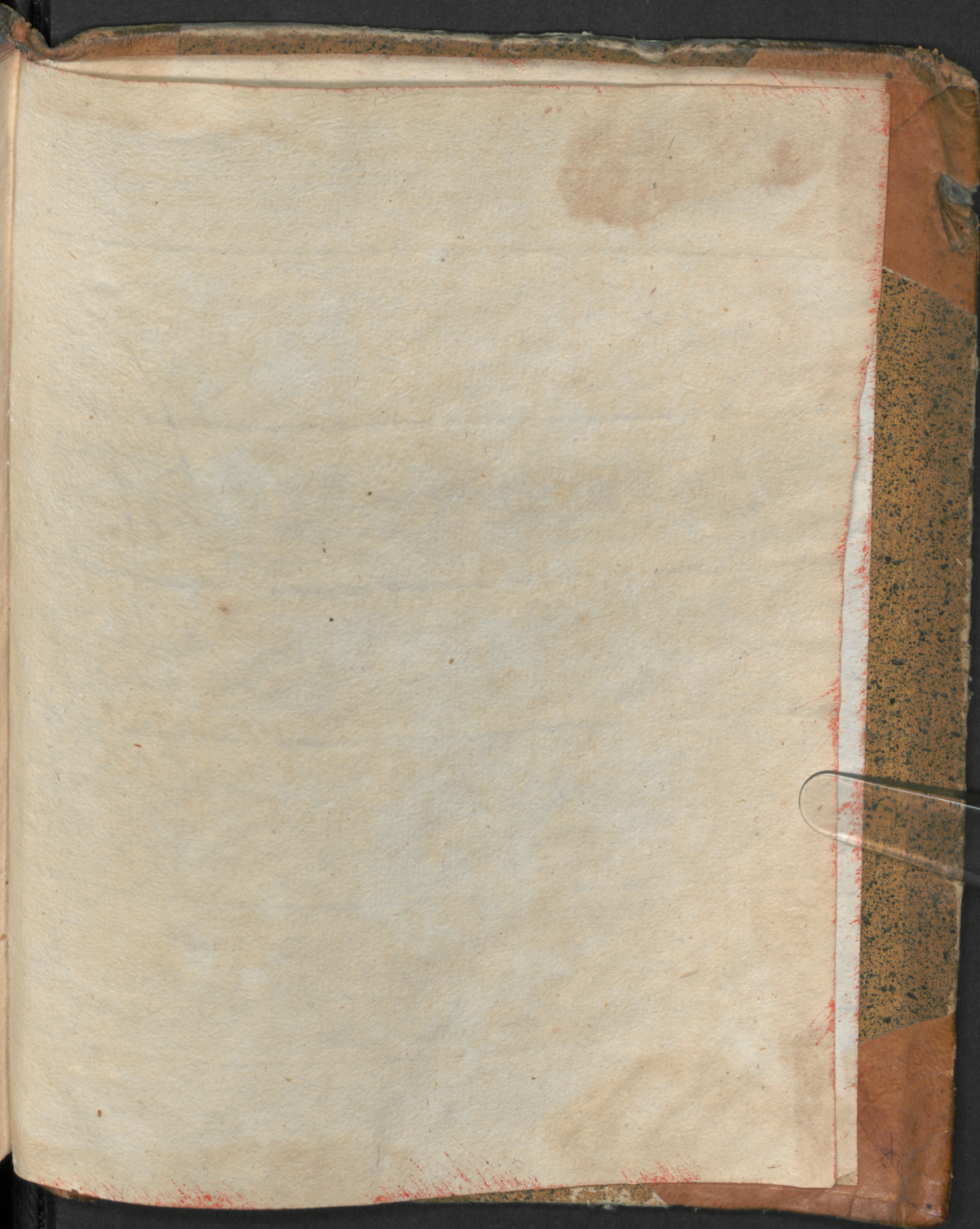
his contractibus nihil frequentius atque utilius reipublicae.

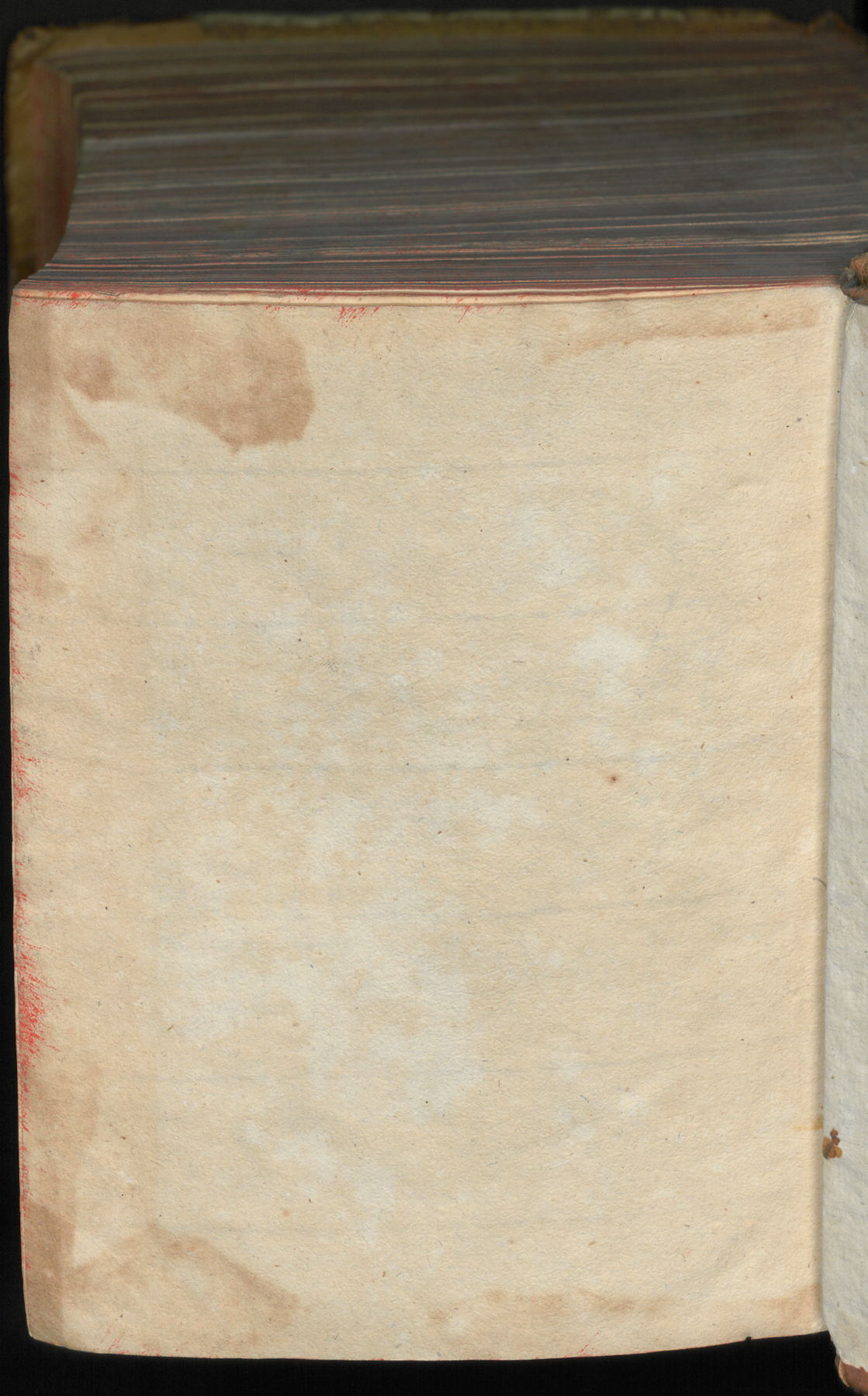
- (2) Nouo contractui opus fuerat uerbo nouo, nato in uerna- I. G. uitalitii
cula & ciuitate post donato barbarae Latinitatis. Audit ille contractus
nobis *Leibzucht; Leibrenten; Leibgeding* & emtor horum re- utiles.
dituum: *Leibzüchter*, id est, *der die Zinsen auf Leib- oder*
Lebens-Zeit ziehet oder einnimmet. Hinc uocabula Latino-
bar-

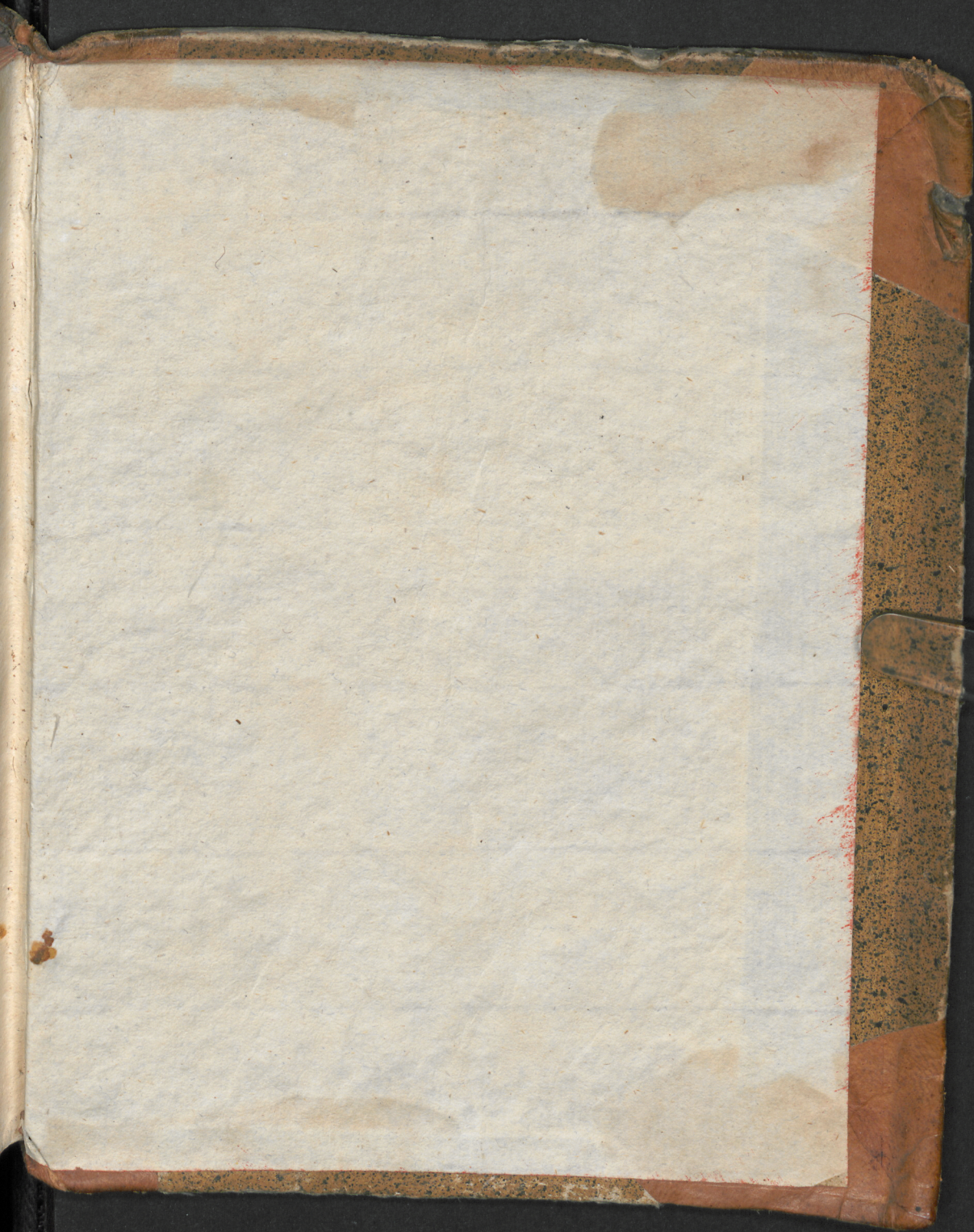
Quid Gerente, Gerentner in nostris salinis?

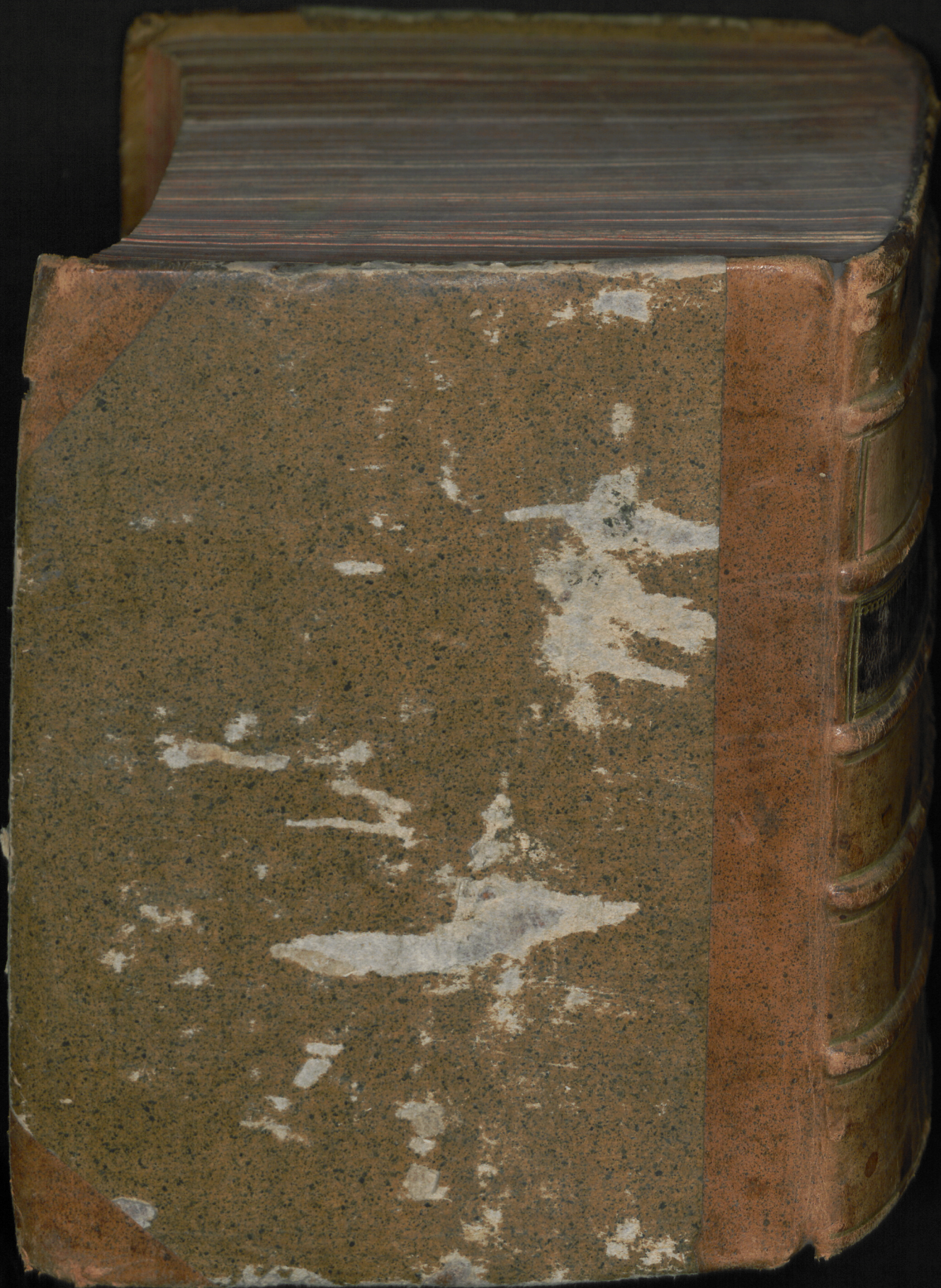
barbara: *usurae uitalitiae*, duraturae ad *uitae* dies aut etiam *uitalitiae*, quod faciant ad uictum cultumque creditoris. Ita enim proficit & *creditor* & *debitor*. Primus, quod ita certus sit, ne indigeat unquam, ne quidem in ultima senecta. Deinde crescunt potius, aetate crescente, eius generis usurae ideo, quod tunc quidem proximiores esse uidentur morti, quae illas tollit. Praeterea cum nemini soluuntur, quam ipsi creditori, dem *Leibzüchter*; etiam securus est ab illis, quibus est obaeratus, ne *uitalitios reditus* uindicerent sibi. *Debitoris* autem insigne lucrum est hoc: quod, creditore mortuo, cedat ipsi *fors* omnis creditae summae. Deinde cum eius generis creditores alii breuioris sint *uitae*, saepius euenire solet hoc; ut, si uno alteroue anno soluerint trientes aut quadrantes, centies, quod dederunt, alio casu recipiant. Ut adeo *uitalitiae mensae* inuidenda inferantur incrementa. Fortunae lusus sunt, fallax hamus, alea, spes. In *iure salinario* huius ciuitatis uerbum *Gerente*, alio sensu occurrit: quod idem est, quam definitus reditus ex salinis, formula concepta his uerbis in uernacula; *er hat so viel Zober (Solen)* GERENTE *auf seinem Kot*. Nam salinariae casae hi reditus innexi sunt numerosque habent uel simplices uel multiplices & perpetuos, qui uocari solent *stäte Gerente*. Inueni enim hoc quoque; quod quidam eorum acquisiti sint ad dies *uitae* tantum ideoque *Leibgerente* solebant uocari. Quod tamen hodie sublatum est desuetudine. Ceterum, qui operas praestant uel in *hauriendo* ex fonte uel in *ferenda aqua salsa* in *casas salinatorum* ideo audire solent *Gerentner*, quod hi illis reditus, instar *salarii* & *beneficii*, ob praestita seruitia, debeantur uel etiam *piis corporibus gratis*, instar alimentorum. De etymologia usuque uerbi *Renten* in uariis Europae populorum linguis egimus supra *different. I. num. 6. p. 3.* Quod addere placuit hic in ciuium nostrorum gratiam.

T A N T V M

Quid Gerente Gerentner in nostris salinis?

barbara: *usurae uitalitiae*, duraturae ad *uitalitiae*, quod faciant ad uictum cultur
 enim proficit & *creditor & debitor*. Pr
 fit, ne indigeat unquam, ne quidem
 inde crescunt potius, aetate cresco
 ideo, quod tunc quidem proximi
 quae illas tollit. Praeterea cum
 creditori, dem *Leibzüchter*; e
 bus est obaeratus, ne *uitalit*
 toris autem insigne lucrum
 cedat ipsi *fors* omnis cred
 neris creditores alii bre
 hoc; ut, si uno altero
 tes, centies, quod
uitalitiae mensae ip
 lusus sunt, fallax
 ciuitatis uerbur
 quam definit
 bis in uerna
seinem Kor
 merosque
 qui uo
 quod
 qu
 10 09 03 02 01 C7 B7 A7 C8 B8 A8 C9 B9
 UB Rostock Ostsee
 the scale towards document

Ita certus Deinde is usurae tur morti, ar, quam ipsi ab illis, quibus est obaeratus, ne uitalit ent sibi. Debi- creditore mortuo, Deinde cum eius ge- saepius euenire solet aut trientes aut quadrantes casu recipiant. Ut adeo tur incrementa. Fortunae pes. In iure salinario huius sensu occurrit: quod idem est, nis, formula concepta his uer- uel Zober (Solen) GERENTE auf- riae casae hi reditus innexi sunt nu- plices uel multiplices & perpetuos, Gerente. Inueni enim hoc quoque; acquisiti sint ad dies uitae tantum ideo- ebant uocari. Quod tamen hodie subla- me. Ceterum, qui operas praestant uel in- ante uel in *ferenda aqua salsa* in *casas* salina- idire solent Gerentner, quod hi illis reditus, in- beneficii, ob praestita seruitia, debeantur uel corporibus gratis, instar alimentorum. De etymo- que uerbi *Renten* in uariis Europae populorum lin- gimus supra *different. I. num. 6. p. 3.* Quod addere placuit hic in ciuium nostrorum gratiam.

T A N T V M

